

EGO

Humanistisch Geestelijk Verzorgingsblad
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

MEI 1988

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

In dit
nummer o.a.:

- Pelotongenoten vastgebonden en ontkleed • Vrije tijd achter de poort • Alkohlgebruik op de kazerne • Billie Holiday • Popplaten
- Jackson for president? • De olifant en het konijn • De nonsens van een 'no-nonsense' regering • Sijbrands' kleurrijke somberheid

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzor-
ging te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorz.),
Tineke Hundling, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Jan Kooijman, Willy
Lohmann, Frits Maas, Len Mun-
nik, Leo van Opzeeland, Cor Out,
Tom Pauka, Rien Robijns, Karel
Roskam, Paul Rutten, Klaas Soes-
beek, Jan Stoof, Wessel Visser,
Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Geén gezicht	2
Pelotongenoten ontkleed en vastgebonden	3
Popplaten	5
De olifant en het konijn	6
Billie Holiday	8
Vrije tijd achter de poort	10
'Empire of the sun'	12
Zolang het goud... (poster)	14
Sijbrands' kleurrijke somerheid	16
De nonsens van een 'no-nonsense' regering	17
Alkoholgebruik op de kazerne	18
Prikkels	20
Macht = onmacht?	22
Jackson for president?	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's:

voorzagina Wim Reinders,
pag. 14/15 Wim Heij,
pag. 21 Gerard van Erkelens

Geén gezicht

Vlak voordat Klaas in militaire dienst kwam heeft hij nog in het ziekenhuis gelegen. Ik begreep dat hij al heel vaak in ziekenhuizen had gelegen. Hij zat nu twee maanden in dienst, nog geen vrienden gemaakt en ver van huis. Hij kwam gewoon eens praten. Nee, er was niets bijzonders. Hij praat eerst over gewone alledaagse dingen. Televisieprogramma's, zijn favoriete sport en vakantie. Toen over zijn verschillende mislukte relaties, zijn ouders en zijn jeugd. Zijn woordenstroom vertraagt en uiteindelijk is er de stilte. Eenzaamheid.

Aarzelend vertelt hij zijn verhaal. 'Weet u', zegt hij, 'toen ik werd geboren schrokken mijn ouders zich een ongeluk. Ze hadden nog nooit iemand met een hazelip gezien, alleen van horen zeggen. Vanaf mijn bovenlip, gehemelte tot aan mijn neus lag mijn gezicht open. Ze schaamden zich dood voor mij. Het kwam voor dat ik er niet bij mocht zijn als er bezoek was. Ik werd dan opgesloten in de kast, op slot. Ze wilden niet met vervelende dingen gekonfronteerd worden. Dat ik bestond was al erg genoeg...

Op mijn zesde kwam ik in een kindertehuis terecht en later in pleeggezinnen. En steeds hielden ze me weer voor, dat ik er maar mee moest leren leven. Maar hoe doe je dat dan als je altijd het gevoel hebt gehad dat je nooit geboren had moeten worden? Zo kun je toch niet leven. Kunt u zich dat voorstellen?' Ik antwoord dat ik mij dat goed kan voorstellen en vertel ook wat over mijn leven. Klaas herkent dingen die we dan

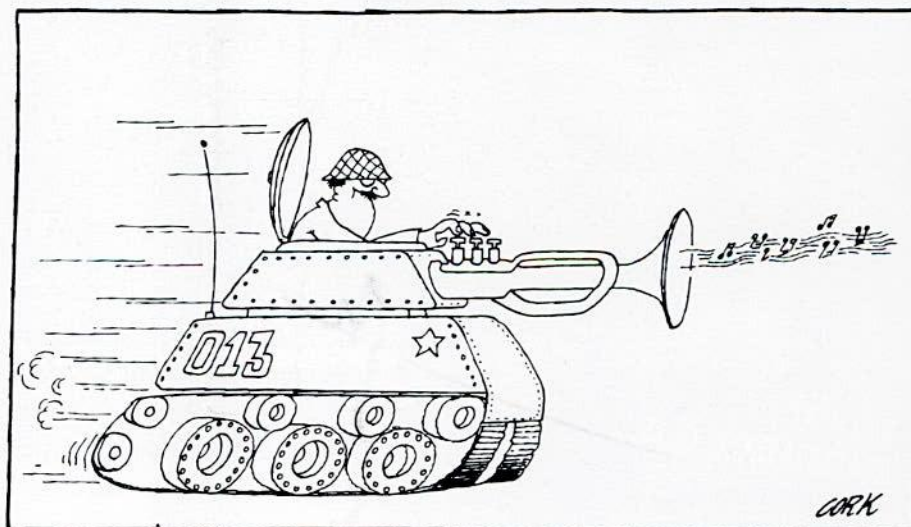
samen gemeen hebben. Klaas vertelt dan verder. Over zijn vriendinnen en de ellende die dat met zich mee bracht.

'Kijk, ik ben nu 19 en heb altijd met die rotspleet gezeten. Het ziet er nu veel beter uit, maar ik kan er niet meer tegen. Ik... ben ongelukkig... Er zijn dagen dat ik mijn bed niet meer uitkom, me van kant wil maken'. Wat hem dan tot nu toe heeft weerhouden? 'Dat ik wil leven! Hoe, dat weet ik ook niet. Ik kan dit niet in mijn eentje. Geen werk, geen relatie, geen gezicht. Wanneer houdt het eens op?'

Het houdt misschien op wanneer hij accepteert dat hij een gezicht heeft, dat niet veel mooier meer kan worden dan dat het nu is. Dat het misschien op kan houden wanneer hij weigert mensen met hem om te laten gaan op een manier die hij zelf niet wil. Minder verzet naar zichzelf, méér naar anderen. Dat ook hij een leven heeft dat net zoveel waard is als dat van een ander. Dat het kan ophouden, wanneer hij het niet langer meer pikt. Zichzelf eens de moeite waard gaat vinden. Maar ik heb gemakkelijk praten.

Een week later komt Klaas weer een praatje maken. En vertelt dat hij voor het eerst van zijn leven, na een vervelende opmerking over zijn gezicht, iemand op zijn 'bek' heeft geslagen. Ik vind dat verkeerd en Klaas weet dat. Toch kan ik het niet laten, tegen hem te zeggen dat ik waarschijnlijk hetzelfde gedaan zou hebben. Ook al vind ik het verkeerd.

Freek Pol

Pelotongenoten vastgebonden en ontkleed

Zal na de soldaat en het kader ook eindelijk de structuur worden berecht?

Zes ex-dienstplichtige soldaten werden 31 j maart jl., door de krijgsraad te Arnhem, tot vier weken voorwaardelijke detentie (met een proeftijd van twee jaar) en een geldboete veroordeeld. Een zevende ex-dienstplichtige kreeg twee weken voorwaardelijk en een geldboete. De geldboetes varieerden van zeshonderd tot twaalfhonderd gulden. De straffen werden opgelegd omdat de veroordeelden met twee kamergenoten 'geintjes' hadden uitgehaald.

De zeven ex-soldaten (lichtingsploeg 86/6) maakten tot aan hun afzwaaien, in december 1987, deel uit van een compagnie van een in Nederland gelegerd pantserinfanteriebataljon. Tijdens de laatste maanden van hun diensttijd hadden ze twee medesoldaten, die als buitenbeentjes van het peloton werden gezien, een aantal streken geleverd die door de auditeur-militair, Mr. J. A. Coster van Voorhout, 'seksueel getinte geweldsdelikten' werden genoemd.

De zeven verweten het ene slachtoffer (soldaat A.) dat hij zich a-sociaal gedroeg: drukte zich van werkzaamheden, had zich ziek thuis gemeld terwijl hij brandpiket had, sliep soms in het bed van een ander. De andere (soldaat S.) werd de piespaal omdat hij altijd maar zat te studeren. Wat gebeurde er precies?

De 'geintjes' van de maten

- Op een middag (september '87), toen de groep op de kamer zat te wachten tot het kantine-tijd werd, sloeg de verveling weer eens toe. Een kussengevecht bood enige tijd uitkomst. Toen de aardigheid daar af ging stortte de groep zich op soldaat A. de 'drukker'. Met mantelriemen werd deze op zijn bed vastgebonden waarna men hem ontkleedde van zijn onderkleden. Een opgevouwen nummer van Play-boy werd op z'n borst gelegd, het bed schuin tegen de muur geplaatst, de daders groepeerden zich rond het hoofdeinde van het bed en... van het gebeuren werden foto's gemaakt.

- Een aantal weken later werd dezelfde soldaat A, 's avonds rond elf uur, terwijl hij lag te slapen op zijn bed, door zijn kamergenoten (na enig kantinebezoek) wederom met mantelriemen op zijn bed vastgebonden. Een poetsdoek werd in z'n mond gestopt (om schreeuwen te voorkomen), twee dekens werden over hem heen gelegd (tegen de koude) en vervolgens werd hij, met bed en al, achter op de parkeerplaats gezet. De opzet van de groep was dat de soldaat A, wegens a-sociaal gedrag, een nacht vastgebonden buiten zou moeten doorbrengen. De andere morgen zou de groep hem om zeven uur weer gaan ophalen en terugbrengen naar de kamer. Een niet tot de groep behorende soldaat bevrijdde het slachtoffer echter na zo'n twintig minuten waardoor van het voorgenomen plan niet veel terecht kwam. Toen de bevrijdde soldaat A. terugkeerde op zijn kamer en zijn ongenoegen over e.e.a. uitte tegenover de, in zijn visie, hoofdader kreeg hij van deze soldaat ook nog eens flinke klappen.

- Het tweede slachtoffer, de steeds maar studerende soldaat S, werd ongeveer in diezelfde periode door de groep op een gegeven moment eveneens vastgebonden op zijn bed en ook ontkleed van zijn onderkleding. Vervolgens werden zijn geslachtsdelen ingespoten met scheerschuim.

Uit angst voor represailles had soldaat A. pas aangifte gedaan van de voorval toen hij op het punt van afzwaaien stond.

Het verweer van de beklagden en de rol van het kader

Het verweer van de soldaten varieerde van algemene opmerkingen als 'Je zit gedwongen in dienst, veel verveling, je gaat drinken en, tja, dan gebeuren zulke dingen', via 'Soldaat S. was een gemakkelijk slachtoffer en wekte de indruk het eigenlijk niet zo erg te hebben gevonden' tot 'Soldaat A. werd in bedekte termen door het kader aangeboden om er mee af te rekenen, want het kader kon ook niet met hem uit de voeten' en 'Wanneer A. wat deed, dan moest het peloton er voor opdraaien'. In ieder geval, beklemtoonde de uiteindelijk zwaarst gestrafte beklagde, heeft het kader, dat er wel degelijk weet van had, nooit 'ook maar iets gezegd dat zulke zaken absoluut niet kunnen'.

Twee feiten werden door de beklagden en hun verdedigers breed voor het voetlicht gebracht.

- Toen soldaat A. voor de eerste keer op bed werd vastgebonden en halfnaakt gefotografeerd was, kwam op een gegeven moment – in ieder geval lag A. nog vastgebonden op bed – pelotonskommandant luitenant L. de bewuste kamer op, aanschouwde het voorval en reageerde met: 'Maak los die vent. Zulke geintjes doe je niet in mijn tijd, maar in je eigen tijd' (of woorden van gelijke strekking).

- Het andere aangehaalde betrof een gebeurtenis uit het begin van hun diensttijd. Na enkele maanden, nog tijdens de schoolperiode (jan. 87), werd een soldaat uit het mortierpeloton, waar slachtoffers en beklagden deel van uitmaakten, overgeplaatst naar de stafkompagnie van de eenheid. De overgeplaatste werd voor zijn laatste appèl, bij zijn oude kompagnie, met mantelriemen op bed vastgebonden en met bed en al op het appèl gezet. Aan zijn bed hing een stuk karton waarop geschreven stond: 'Met ingang van heden ben ik een staf-mietje' (of woorden van gelijke strekking). Van dit gebeuren werden door luitenant L. persoonlijk foto's gemaakt.

(Wat tijdens de zitting niet aan de orde kwam was dat deze overgeplaatste soldaat, gedurende die eerste maanden met name was opgevallen door het gegeven dat hij ieder vrij moment benutte om op zijn bed te gaan liggen slapen. Door zijn overplaatsing naar de stafkompagnie kon hij deze hobby nog meer gestalte geven, was de achterliggende gedachte van het peloton inkl. het kader.)

De president van de krijgsraad, Mr. J. Brada, leek niet erg onder de indruk van dit laatste voorval, in ieder geval was hij van mening dat iedere vergelijking met het ten laste gelegde mank ging. Ook had hij geen goed woord over voor

het eigen rechter spelen van de groep om soldaat A. omdat deze zich 'drukte', op deze wijze tot de orde te roepen. 'Daar zijn toch allerlei functionarissen voor?' pareerde hij één van de beklagden.

De auditeur-militair (openbaar-aanklager) was van mening dat het vervelingsaspect zeker heeft bijgedragen tot de eskalatie. Tevens memoreerde hij in deze de nalatigheid van kaderleden: 'De soldaten A. en S. waren niet alleen de buitenbeentjes, 'de piespaaltjes' van het peloton, maar ook van het kader'. Desondanks wenste hij op geen enkele wijze het ten laste gelegde te beschouwen als een 'grap', ook niet als een 'uit de hand gelopen grap', en eiste voor de beklagden militaire detentie waarvan een deel voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar. De krijgsraad liet in haar uitspraak de houding van het kader ernstig meewegen. Ook het feit dat de beklagden allen reeds de militaire dienst hadden verlaten en nét (weer) begonnen waren bij hun werkgever. Dit resulteerde uiteindelijk in de, in de aanhef van dit artikel, genoemde veroordelingen.

En passant merkten de auditeur-militair en de president van de krijgsraad tijdens de zitting op dat tegen diverse kaderleden tuchtrechtelijke cq. strafrechtelijke vervolging nog lopen.

De structuur zou ook voor de rechter moeten worden gedaagd

Laat er geen misverstand over bestaan: Wij zijn het volstrekt eens met het feit dat dit soort misdragingen getoetst behoren te worden aan de wet. Hoezeer omstandigheden ook van invloed kunnen zijn, naar humanistische geest gemeten kan en mag een mens zich nooit ontdoen van zijn persoonlijke verantwoordelijkheid. Daarom achten wij het juist en noodzakelijk dat ook de gedragingen van de verantwoordelijke leiding getoetst behoren te worden aan de wet. De aandachtige lezer zal evenwel niet ontgaan zijn dat de oorzaken en aanleidingen voor deze en dit soort ontsporingen voor een niet onbelangrijk deel gevonden worden in de structurele omstandigheden: de verveling, de door de krijgsmacht aangebrachte (en gekultiveerde) groepscultuur; bijna absolute intolerantie ten opzichte van afwijkende gedragingen ook als deze met geen enkele wet of regel in strijd zijn (bijv. studeren); de frustraties voortvloeiende uit

de zelfvervreemdende militaire training; enz., enz. (Kortheidshalve verwijzen wij naar ons artikel 'Geweldplegingen in de krijgsmacht Incidenten? Kom nou!', EGO, jan 1988)

Het behoeft geen verbazing te wekken dat wij het logisch zouden vinden, dat na het dagen en berechten van de dienstplichtigen, vervolgens de leidinggevendenden, tenslotte ook de organisatie, omwille van zijn structuur, voor de rechter zouden moeten worden gedaagd.

De verantwoordelijke leiding weet wel beter

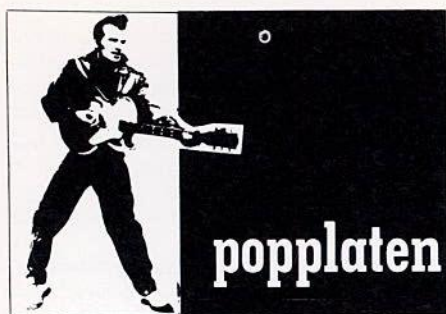
Wij beseffen dat organisaties, en structuren in het bijzonder, moeilijk voor de rechter kunnen worden gedaagd, zeker daar waar het een in de samenleving historisch geïntegreerde organisatie betreft. Daar komt nog bij dat de militaire organisatie voor een militaire rechtbank dagen in tegenspraak met zichzelf is. Dat kan helemaal niet en is derhalve dan ook zinloos. Dat sluit evenwel niet uit dat er iets moet gebeuren. Er liggen oorzaken in de structuur van de organisatie die mede dit geweld oproepen en bevorderen. Niet deze oorzaken zijn schuldig, maar 'schuld' ligt wel degelijk ook bij hen die deze oorzaken laten voortbestaan. Bij herhaling is er door ons en anderen op gewezen dat dit soort structuren tot dit soort geweldplegingen aanleiding geven. De verantwoordelijke leiding was en is nog steeds bereid om onmiddellijk schuldige **PERSO-NEN** op te sporen en te straffen, maar bleek, althans tot aan dit moment, nooit bereid ook de structuur, het wezen van de krijgsmacht aan te pakken. Sterker nog, men was er altijd als de kippen bij om het structurele element, in het complex van oorzaken, te ontkennen. De veronderstelling dat de verantwoordelijke leiding de structuur niet aanpakt of niet wil aanpakken op grond van het ontbreken van inzicht in de structuur, lijkt ons een zotte veronderstelling. Men weet drommels goed hoe een en ander in elkaar steekt.

We kunnen slechts gissen naar de werkelijke motieven om de structuur niet te willen aanpakken. Ons inziens heeft dit vooral te maken met het feit dat men op geen enkele wijze wil experimenteren met **wezenlijk** andere vormen van een krijgsmacht. Men meent niet anders dan te kunnen kiezen voor een krijgsmacht, die gefundeerd is op de volstrekte ondergeschiktheid van de militair (Reglement betreffende de krijgstuicht, artikel 1, 1a en 2: 'De ondergeschiktheid is de ziel van de militaire dienst'). Men dient wel te beseffen dat men daar mensen voor opoffert, dienstplichtigen zowel als vrijwillig dienenden!

Wil Gerards/Wim Heij

De initialen van de in dit artikel genoemde personen zijn door ons willekeurig gekozen, evenmin vonden wij het nodig de plaats van het gebeuren en het betrokken onderdeel te vermelden. (WH/WG)

Herman Brood and His Wild Romance - Yada Yada

We halen de te bespreken artiesten deze keer uit alle windstreken. Een Nederlandse pop-act mag dan natuurlijk niet ontbreken. Terwijl Robert Long de roep om meer Nederlandstalig nieuw leven inroept (zelf het slechtst mogelijke voorbeeld gevend) richten wij onze aandacht op de zoon van alle moeders, het verschijnsel Herman Brood. Tien jaar na de grote successen verschijnt de tiende elpee van Herman Brood and His Wild Romance. Geproduceerd door ear-ring George Kooymans is het een elpee geworden die staat als een huis. De single 'Sleepin bird' is al genoegzaam bekend en is kwalitatief gezien representatief voor de rest van de elpee 'Yada Yada'. Het is een eenvoudige rock 'n roll plaat met enkele zijwegen zoals een cover van het Beatles nummer 'Run for life' en een Country & Western song 'Bucket boy.' Voor de rest is de plaat zoals we van Brood-op-z'n-best mogen verwachten. Spetterende gitaren, gedragen door het toetsenspel van Herman himself en de stevige rhythm-section, resulterend in nummers waarvan 'Tough', 'Ghost' en 'Streetflower' (de nieuwe single?) mij het meest bevallen. Herman Brood is live te aanschouwen op bijvoorbeeld Pinkpop (23 mei), waar dan ook de volgende act acte-de-presence zal geven.

The Pogues - If I Should Fall From Grace With God

Een van de slechtste concerten die ik ooit heb mogen aanschouwen, is die van The Pogues geweest in het Utrechtse Vredenburg. Zanger Shane MacGowan was in een zodanige dronken toestand, dat hij er niet in slaagde om zijn teksten via de microfoon hoorbaar te maken. Het grotendeels instrumentale concert speelde zich desondanks in een feeststemming af. Dat is de uit Ierland afkomstige Pogues dan ook wel toevertrouwd. Hun muziek is te omschrijven als een combinatie van traditionele Ierse folkmuziek en punk, en dient met veel alcohol geconsumeerd te worden. Opgericht in 1982 zijn The Pogues nu pas toe aan hun derde elpee, 'If I should fall from grace with god.' Deze plaat ligt in de lijn van de vorige twee elpees en bevat dan ook naast eigen materiaal enkele bewerkingen van Ierse traditionals. Het eigen materiaal varieert van aanstekelijke dansmuziek (op de tafels

in het café) tot ontroerende ballads. In deze laatste categorie valt het duet met de vrouw van producer Steve Lillywhite (hij produceerde eerder bv. Big country, U2 en de Simple Minds) Kirsty MacColl. Dit 'Fairytale from New York' was een van de grootste kersthits in Engeland het afgelopen jaar. De beentjes gaan van de vloer bij nummers als 'Bottle of smoke', de titelsong (op single!) en het instrumentale 'Metropolis', waarin het traditionele instrumentarium van The Pogues (mandoline, banjo, cello en harmonica) goed hoorbaar is. Als zanger Shane MacGowan het grootste gedeelte van de drank nuttigt na het optreden op Pinkpop mogen The Pogues mis-schien bij god uit de gratie zijn, bij mij in ieder geval niet.

Abdel Aziz el Mubarak - idem

Zo hier en daar zijn er geluiden te horen dat de belangstelling voor de Afrikaanse muziek al weer over zijn hoogtepunt heen is. Maar in deze tijden van Stok, Meetlint & Waterpas en hiphop-ellende kan het geen kwaad ons muzikale blikveld blijvend in die richting te vestigen. En dan stuiten we bijvoorbeeld op het Soedaneese combo, genoemd naar de leider, Abdel Aziz el Mubarak. Het Londense Globestyle label draagt er zorg voor dat het Westerse publiek ook muziek van andere continenten op de draaitafel kan leggen. Zo werd de populairste zanger van het Oostafrikaanse Soedan Abdel Aziz met zijn band naar een Westerse studio gehaald om 5 nummers op te nemen. Dit resulteerde in een elpee, die op het eerste gehoor niet echt makkelijk te verteren is voor onze oren, maar na een gewenningsproces wil je niet meer anders. De vijf songs (gemiddelde lengte 7 min. 30), waarvan ik het zal nalaten de titels te noemen, zijn heel anders dan de weinige Afrikaanse muziek die mij en vele mede Nederlanders bekend is; te weten de muziek van Paul Simons Graceland-elpee, gebaseerd op de stijlen voortkomend in Zuidelijk Afrika. Echt verwonderlijk is dat ook niet gezien de grootte

van het Afrikaanse continent. De muziek van Abdel Aziz doet meer Arabisch aan. De gitaar speelt geen prominente rol, die is veeleer weggelegd voor viool, bongo en accordeon. Dit betekent niet dat de muziek minder dansbaar is. De betoverende zang is totaal onverstaanbaar en dat maakt te zamen met het ontbreken van een beat om de zoveel honderdste seconde en de onopvallende gitaarpartijen dat de muziek iets ongrijpbaars heeft. De engelstalige hoesteksten leren ons dat ook in Soedan de liefde het belangrijkste onderwerp van popliedjes is. Wat dat betreft is er dus weinig verschil. Maar de intense uitvoering van deze liefdesliedjes maakt dat beluistering meer dan de moeite waard is.

The Church-Starfish

In 1988 bestaat Australië 200 jaar. Dit betekent niet alleen terechte aandacht voor de onderdrukking van de oorspronkelijke bewoners, de Aborigines, maar ook zien enkele platenmaatschappijen er aanleiding in om de muziek van Down under extra onder de aandacht te brengen van de Europese pop-liefhebber.

Buiten deze extra belangstelling valt de ook Australische The Church (verkeerde platenmij?). Dat dit ten onrechte is bewijst de groep onder leiding van zanger Steve Kilby met hun zesde elpee 'Starfish'. De single hiervan 'Under the milkyway', was sporadisch te horen op Radio III en betekende een zalige verademing tussen de rest van het gekraakel. De muziek van The Church is lichtelijk psychedelische gitaarmuziek en gaat terug naar de jaren zestig (dit komt wel meer voor bij bands uit Oceanië). Liedjes als 'Lost' en 'Destination' ademen een melancholische, weemoedige sfeer uit. Ook de rest van het op deze plaat aanwezige materiaal zou zo in het radioprogramma Candlelight gedraaid kunnen worden. Of tijdens de zondagochtendmis natuurlijk.

Evert van Dijk

De olifant en het konijn

Er bestaat een piepklein verhaaltje in Tanzania:

'Konijn, wat ga jij doen?'

'Ik ga de olifant doden!'

'Kun jij dat dan?'

'Nou, ik blijf het proberen.'

De ambassadeur van Tanzania gebruikte dit verhaaltje om de strijd tegen de apartheid te illustreren. Nu is de apartheid gelukkig niet zo sterk als een olifant en de bevrijdingsbeweging is niet zo zwak als een konijn, maar het is wel waar dat de blanke minderheid oppermachtig lijkt en dat de bevrijdingsbeweging zo aan banden lijkt gelegd dat er geen eind lijkt te kunnen komen aan de apartheid.

Het Westen weigert het anti-apartheidskonijn met wapens te helpen. Dat vind ik een beetje schijnheilig. Want datzelfde Westen roept wel dat de apartheid een 'misdad tegen de mensheid' is. Maar die misdad met wapens bestrijden, wil het Westen niet. Ook vreedzame middelen, zoals de boycot, gaan het Westen veel te ver. Daarmee blijft het Westen door de voortgaande handel en investeringen medeplichtig aan de handhaving van de apartheid.

Moçambique

Maar nu komt het Westen toch wel in de knoop. Want het Westen geeft hulp aan Zuid-Afrika's buurlanden zoals Moçambique. Daar wordt smerig gevochten door de rebellen van de MNR, de opstandige beweging, die door Zuid-Afrika wordt bewapend, getraind en bevoorrad. Deze rebellen vernietigen soms de hulpprojecten in de dorpen; zij verwoesten de gebouwen en de gewassen, zij martelen, verminken en doden

de dorpsbevolking; zij verstoren kortom ook de Nederlandse hulp en dat betekent dus dat zij niet alleen hun bandietenstreken plegen tegen de plaatselijke bevolking van de dorpen, maar dat zij ook oorlog voeren tegen de landen die daar met geld en mensen proberen de armoede te bestrijden en de omgeving te ontwikkelen.

Wat is er dan logischer dan dat de hulpverlenende landen aan dat veel geplagde land Moçambique ook de hulp geven die nodig is om zich te verdedigen tegen deze bandieten? Er zijn wel al Zimbabweaanse troepen in Moçambique om de wegen en de spoorlijnen te beschermen tegen de bandieten. Er zijn ook Tanzaniaanse troepen om de dorpen te helpen beveiligen tegen de NMR. Het zal wat moeilijk zijn om Nederlandse troepen daar heen te sturen, maar er zijn toch ook wel andere vormen van militaire hulp denkbaar, die Nederland zou kunnen geven aan het land en volk van Moçambique.

Bange politiek

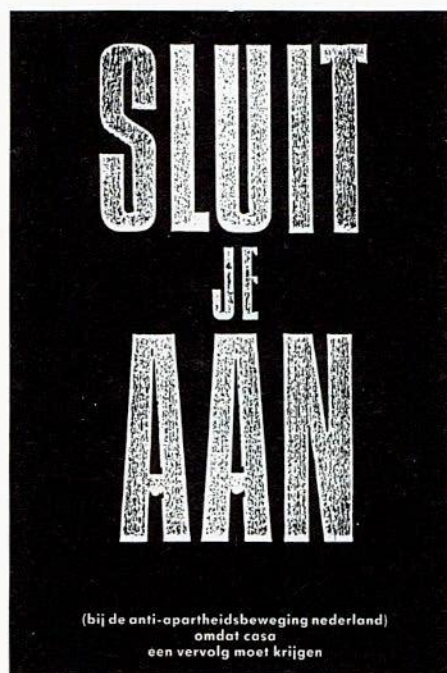
Maar dat durft de Nederlandse politiek niet. Want dat zou door Zuid-Afrika misschien kunnen worden opgevat als een vijandelijke daad. En daar is de Nederlandse politiek nog steeds erg bang voor. Banger dan voor de afschuwelijke oorlog die dit Zuidafrikaanse regiem tegen zijn eigen bevolking en dat van zijn buurlanden voert. En dus kunnen de bandieten rustig doorgaan met hun aanvallen tegen de bevolking en tegen de westerse hulpprojecten.

De bevrijdingsbeweging van Zuid-Afrika trekt vaak de vergelijking met de Tweede Wereldoorlog. Toen hebben de Geallieerden met geweld een eind gemaakt aan het regiem van Nazi's in Duitsland. Niemand die nu nog twijfelt aan het goed recht van de Geallieerden om dat geweld te gebruiken tegen dat regiem. De VN hebben nu ook het recht om militair in te grijpen tegen dit vergelijkbare racistische regiem van Zuid-Afrika. Dat zal niet gebeuren, want de westerse landen willen dat niet.

Konijnen helpen

Maar het konijn blijft het proberen. En konijnen zijn talrijk. In de werkelijkheid van het dierenrijk lijkt het mij onwaarschijnlijk dat konijnen ooit een olifant echt in het nauw zullen kunnen brengen. Maar waarom willen we in het Westen nog steeds niet zien dat de anti-apartheidskonijnen de onoverwinnelijk geachte blanke olifant van het racisme tot wanhoop en in het nauw hebben gebracht? Er is daar in Zuidelijk Afrika een oorlog aan de gang, die door het racisme niet kan worden gewonnen en die door de democratische beweging niet kan worden verloren. De konijnen zullen zichzelf weten te bevrijden, maar het Westen kan ze daarbij helpen door ze te helpen en de olifant te isoleren. Ook al is het dan nog maar net op het nippertje. Maar dan moet het niet weer worden uitgesteld tot morgen.

Karel Roskam

Sluit je aan bij de Anti-Apartheids Beweging Nederland.

De Anti-Apartheids Beweging Nederland is een actieve en volwassen organisatie met een rijke ervaring in het verzet tegen apartheid. We bieden mate-

riële steun aan de bevrijdingsbeweging in Zuid-Afrika. Daarnaast speelt ons werk zich ook in Nederland af: politieke lobby, educatie en (mede)organiseren van evenementen zoals CASA.

Sluit je aan en ontvang twee maal per jaar onze informatiekant. Die kant bevat een verslag van alle activiteiten en biedt een overzicht van nieuwe initiatieven.

Sluit je aan en stort een jaarlijkse financiële bijdrage.

Stuur de antwoordkaart in een open envelop, zonder postzegel aan:
Anti-Apartheids Beweging Nederland
Antwoordnummer 2590
1009 PB Amsterdam

Antwoordkaart

B4

Stuur een acceptgirokaart, want ik sluit mij aan bij de Anti-Apartheids Beweging Nederland.

naam _____

adres _____

postcode _____

plaats _____

Afdruk van een gravure uit Moçambique, die onderdrukking en apartheid symboliseert (met dank aan Jan den Boer)

Billie Holiday

De stem van de jazz

Zangers en zangeressen hebben in de jazz altijd een heel aparte plaats ingenomen. Hoewel de jazzmuziek zijn ontstaan en bestaan zeker mede te danken heeft aan de talloze blueszangers- en zangeressen, die er in de loop der jaren zijn geweest, is er toch nooit een vocalist(e) geweest, die in staat was de jazz echt te vernieuwen. Dit was alleen weggelegd voor mensen als trompettist Louis Armstrong, tenorist John Coltrane en vooral het grootste aller genieën, altsaxofonist Charlie Parker. Toch was er een zangeres, die altijd boven alle kritiek heeft gestaan en ook tegenwoordig nog als de allerbeste wordt beschouwd nl. Billie Holiday. Je kunt van haar stem houden of niet, onberoerd laat die je nooit, haar zang treft je tot in het diepst van je ziel.

Billie Holiday werd op 7 april 1915 in Baltimore geboren uit ouders, die elkaar maar heel weinig zagen, omdat vader als muzikant steeds 'on the road' was. Waarschijnlijk zijn de eerste levensjaren van Billie tevens haar meest gelukkige geweest, want al heel vroeg in haar leven begint er een lijdensweg, die eigenlijk tot aan haar dood zou duren. De jonge Billie werd bijv. op 10-jarige leeftijd door een vent van 40 verkracht en kreeg bovendien ook nog de schuld in haar schoenen geschoven, omdat zij het wel uitgelokt zou hebben! Een andere traumatische ervaring voor Billie was het overlijden van haar groot-

moeder, terwijl Billie bij haar op schoot zat, een ervaring, die later nog eens versterkt werd, doordat zij in een internaat voor 'straf' werd opgesloten in een kamer, waarin een overleden meisje stond opgebaard.

New York

Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Billie al heel jong naar New York trok om daar als prostitué de kost te verdienen. Om weer aan dit milieu te ontkomen ging zij de cafés langs om te proberen als danseres aan de bak te komen. Dit lukte echter absoluut niet,

'Prez' Lester Young

maar een van de cafébazen kreeg medelijden met het trieste meisje en vroeg of ze misschien wat kon zingen. Ze deed het en zong 'Travellin' all alone'. Ze kreeg een ovationeel applaus en de zangcarrière van Billie Holiday was begonnen. Daarna gingen ook andere deuren voor haar open en ze mocht in diverse andere gelegenheden zingen. Op zeer jonge leeftijd maakte Billie haar eerste plaatje, met niemand minder dan Benny Goodman, die toen echter nog volslagen onbekend was. Toch was dit een doorbraak en met de fijnzinnige pianist Teddy Wilson als begeleider ging het nu met haar carrière crescendo. Via Wilson kwam Billie in contact met het orkest van Count Basie en een tijdlang was zij de vaste zangeres bij de band.

Lester Young

Het was daar, dat zij de fameuze tenor-saxofonist Lester Young ontmoette en tussen beide mensen ontstond een vriendschap, die tussen man en vrouw voor onmogelijk wordt gehouden. Lester was net als Billie een in zichzelf gekeerd, bijna schuw mens, die de hardheid van het muzikantenleven eigenlijk helemaal niet aankon en dolblij was, dat Billie's moeder zich over hem ontfermde. Lester noemde Billie 'Lady Day' en zij hem 'Prez' (een afkorting van president).

Deze bijnamen zouden in de jazz legendarisch worden. Toch was hun muzikale samenwerking veel belangrijker, want de opnamen die Billie en Lester samen met een kleine combo maakten, met stukken als 'Travellin' en 'When you're smiling'; behoren tot het mooiste wat de jazz ooit voortbracht.

Toch was Billie op den duur niet helemaal happy bij het orkest van de Count en toen de blanke klarinettist en orkestleider Artie Shaw haar vroeg om bij zijn band te komen zingen, ging zij op dit

'Lady Day'

aanbod in. Dit was een sensationele ontwikkeling, omdat het in die tijd belijst niet gebruikelijk was dat een zwarte zangeres bij een blanke band optrad. Vooral in het zuiden van de V.S. moest Billie vele vernederingen ondergaan en op zekere dag bracht zij een hele zaal in oproer, toen zij een blanke, die haar onbeschoft bejegende, voor 'mother fucker' uitmaakte.

De maat was voor Billie echter helemaal vol, toen zij tijdens een optreden in een hotel in New York slechts van de vrachtlift gebruik mocht maken, omdat haar aanwezigheid in de gewone lift vooral de hotelgasten uit de zuidelijke staten stoorde. Billie had een gesprek met bandleider Artie Shaw en nam ontslag.

Volgens vele mensen heeft Shaw in deze zaak een uiterst dubieuze rol gespeeld.

Drugs

Dit soort toestanden leidden er toe, dat Billie, die toen al vaak dronk, ook nog eens haar toevlucht ging zoeken tot de drugs, hoewel dat aanvankelijk nog niet de gevreesde heroïne was.

We zijn dan aan het eind van de dertiger jaren. Tijdens de oorlog steeg Billie's ster snel, het wrange nummer 'Strange Fruit' werd een hit en de beeldschone Billie met de gele gardenia's in haar kapsel een beroemdheid. Zij was deze bloemen gaan dragen, omdat zij eens tijdens het ontkroezen van d'r haar een brandplek opliep. Door de gardenia's kon niemand de kale plek zien.

Het waren de jaren van 52nd Street, de fameuze avenue, waar je achter iedere deur jazz op topniveau kon horen. Billie trouwde met Jimmy Munroe, die sterk op haar vader leek en Billie hoopte van hem een kind te krijgen. Helaas, Jimmy was een drugsverslaafde, die zijn echtelijke plichten niet of nauwelijks kon vervullen en en passant ook Billie weer aan de nu zwaardere drugs bracht.

Er zouden later nog vele mannen een rol in Billie's leven spelen, maar haar grote wens, een kind, zou nooit vervuld worden. Misschien zou haar leven als moeder heel anders zijn gelopen.

Billy Holiday met Louis Armstrong en zijn orkest.

In die tijd werd Billie de eerste zwarte zangeres, die een plaat met strijkers mocht maken. Het werd een prima schijf met als hoogtepunt het fameuze 'Loverman'.

Gevangenis

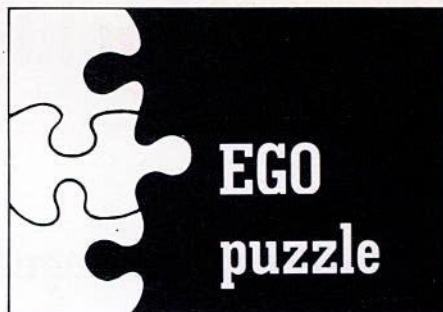
In 1946 trad Billie op in de film New Orleans met o.a. Louis Armstrong. Het was de eerste film met blanke en zwarte artiesten, zogenaamd op gelijkwaardig niveau, maar het was toch kenmerkend, dat Billie en Louis de rol van de bedienden moesten spelen!

In 1947 krijgt Billie een grote klap te verwerken. Ze wordt wegens drugsbezit gearresteerd en tot ruim één jaar gevangenisstraf veroordeeld. Tijdens haar detentie gedraagt Billie zich onberispelijk en de leiding van de gevangenis kan dan ook alleen maar goeds over haar rapporteren. Tijdens haar gedwongen afwezigheid is haar gezondheid duidelijk vooruit gegaan en is ze de nodige kilo's aangekomen. Een nieuwe toekomst ligt voor haar open, maar door verkeerde vrienden duurt deze opleving niet erg lang. Ook de platenproducers valt het nu op, dat Billie bij opnamen soms zeer slecht bij stem is en pas na het nuttigen van enige alcoholische versnaperingen weer tot goede resultaten komt. En dat is eigenlijk een understatement, want ook in die tijd weet Billie van de meest onnozele songs nog fraaie meesterwerkjes te maken. Dit komt door de enorme bluesfeeling, waarmee Billie zingt, hoewel zij eigenlijk nooit een echte blueszangeres is geweest.

Fatale verslaving

Een nieuwe slag voor Billie is, dat haar aanvraag voor adoptie van een kind wordt afgewezen, omdat men van mening is, dat een junk geen kind kan opvoeden. Het trieste was echter, dat Billie in de periode van de aanvraag volkomen clean was, maar ze had nu eenmaal haar geschiedenis tegen.

Door al deze tegenslagen en vernederingen komt in de vijftiger jaren de drang tot zelfvernietiging, die Billie al

De vier beroepen van de visitekaartjes-puzzel in het aprilnummer luiden: musicus, filmster, timmerman en automonteur.

Hieronder een puzzel waar de vier juiste woorden zowel horizontaal als verticaal ingevuld dienen te worden. De omschrijvingen zijn: 1. getal; 2. beroep; 3. vrucht; 4. verzameling papieren.

1		2		3		4
2						
3						
4						

vanaf haar kinderjaren had, steeds sterker naar voren en komt haar verslaving langzamerhand in een finaal stadium. Ze kan nauwelijks meer lopen en de plaat 'Lady in Satin' komt slechts met grote moeite tot stand. Haar laatste levensjaar is een catastrofe. Eerst overlijdt haar vriend voor het leven Lester Young en bij de begrafenis van de grote saxofonist spreekt Billie de profetische woorden: 'Ik ben de volgende'.

Dit blijkt helaas maar al te waar te zijn. Op 17 juli 1959 overlijdt Billie in het Metropolitan ziekenhuis te New York op 44-jarige leeftijd, nadat de politie het bestaan heeft om de doodzieke Billie op haar sterfbed nog te arresteren wegens vermeend drugsbezit. Zelfs deze laatste vernedering kon men de grootste eenzaamste en meest trieste jazz-zangeres aller tijden blijkbaar niet besparen.

Theo Carree

Aanbevolen platen:

The Lester Young Story Vol. 1 and 2: CBS 34837. 'A musical romance';

The Billie Holiday Story: met stukken als: 'Them There Eyes', 'Loverman', 'My Man', 'Don't Explain', 'That Ole Devil Called Love', 'Good Morning Heartache', 'God Bless The Child' en 'Solitude'; Coral 3337/1-2 (D).

Vrije tijd achter de poort

'Op een gegeven ogenblik word je er kotsziek van'

Sinds ze in dienst zitten, is de vrije tijd die ze door de week hebben lang niet meer zo leuk en goed besteed als vóór die tijd. Erwin van Pelt voetbalt nauwelijks meer. Hij is 20 jaren jong, woont in Hilversum en heeft na de havo de meao gedaan.

Dennis Keyner uit Tilburg is de doordeweekse uren gitaarspelen kwijt. Hij is 21 jaar en heeft het havo-diploma gehaald. Een jaar mts er tussendoor beviel hem niet. Sinds januari zijn ze in Assen gelegerd bij de 42e Afdeling Veldartillerie. Ego-redakteur Wim Reinders had een vraaggesprek met hen over hun vrijetijdsbesteding vóór en tijdens hun diensttijd.

Waar hield jij in je in je vrije tijd mee bezig Erwin, voordat je in dienst ging?

Erwin: Met voetbal, in de zaal en op het veld. Verder wat tv kijken en veel uitgaan, naar discotheken.

En jij, Dennis?

Dennis: De laatste tijd heb ik veel muziek gemaakt en daarvoor heb ik jarenlang gebadmintond. Na zes jaren badminton kreeg ik een band waar ik muziek mee ging maken. En m'n vriendin neemt vanzelf ook veel tijd.

Je kreeg die band, zeg je. Hoe ging dat?

Dennis: Nou je kreeg... Ik ontmoette mensen die ook aan muziek deden, praatte ermee en op een gegeven moment zijn we samen gaan spelen. En dat gaat lekker.

Voetbal

Erwin, kost jouw sport veel tijd?

Erwin: Behoorlijk, ja. Twee keer in de week trainen voor het voetballen op zaterdag en dan 1 keer in de week zaalvoetbal, vaak laat op de avond. Daar gaat dus wel flink veel tijd in zitten.

Ben je er al lang mee bezig?

Erwin: Ja, ik voetbal al 12 jaar op het veld en sinds een jaar doe ik aan zaalvoetbal. Zaalvoetbal vind ik eigenlijk leuker dan veldvoetbal. Je hebt veel meer balcontact, en ik kan het ook beter.

Je bent dus een beetje 'n technisch begaafd speler?

Erwin: Nou, begaafd... Maar ik ben wel technisch, ja. Bovendien vind ik zaalvoetbal leuk, omdat ik het met een hele vriendenkring doe. Allemaal jongens uit de buurt met wie ik ook op vakantie ga. We hebben samen een team gevormd, zijn naar een vereniging gestapt en hebben gezegd dat we alleen lid wilden worden als we met z'n allen in één team zouden komen. Dat is gelukt.

Train je ook voor het zaalvoetbal?

Erwin: Nee, daar niet voor, wel voor het

veldvoetbal. Ik voetbal niet om hogerop te komen. Ik zit wel bij de selectie, maar we spelen niet zo hoog. Ik voetbal omdat ik het leuk vind. 't Is een echte gezelligheidsclub met regelmatig samen een avondje uit.

Gezellig, ook agressief

Je voetbalt zelf; ga je ook wel eens kijken naar topclubs?

Erwin: Ja, ik ga ook vaak naar wedstrijden toe, want ik ben supporter van FC Utrecht. Als klein jochie kwam ik al bij de wedstrijden, met mijn vader mee. Nu kom ik nog steeds kijken, dus je kunt me wel een trouw supporter noemen.

Is het leuk en gezellig om naar die wedstrijden in het betaalde voetbal te gaan?

Erwin: Ja, ik ga er met veel plezier heen.

Nu hoor en lees je vaak negatieve verhalen over supporters. Jij maakt soms dingen mee in het stadion. Zijn de verhalen in de krant in overeenstemming

Erwin van Pelt (l.) en Dennis Keyner

met de feiten?

Erwin: Wat je ervan leest in de krant klopt wel. Er is vaak een kleine groep die ergens mee begint en dat slaat soms over op meer mensen. Wat ik het meest meemaak is: het gooien van vuurwerk, het uitschelden van de tegenpartij, ook wel echt slaan af en toe, tussen de supporters onderling en tegen die van de bezoekende club. Soms staat ze elkaar echt op te wachten, toch vaak een agressieve sfeer.

Heb jij daar last van?

Erwin: Soms wel ja. Het hangt af van het vak waar je in zit.

Krijg je dan de neiging om mee te doen?

Erwin (wacht even):... Nou, heel soms. Ik heb nog nooit aan zoiets meegedaan, maar als je soms helemaal in de sfeer van de wedstrijd zit en er wordt wat uitgelokt door de tegenpartij of door de scheidsrechter, dan kan ik ook aardig opgewonden raken. Maar dat zakt heel gauw weer weg. Als er veel op het spel staat is er gauw een opgefokt sfeertje, dan wil er wel eens wat fout gaan.

Ooit zoiets meegemaakt?

Erwin: Ja, met Feijenoord en Ajax.

'Dan ren je wel'

Wat doe je dan?

Erwin: Hard wegrennen. Je moet wel. Anders krijg je een knuppel van de ME op je hoofd. Ik heb ook wel eens voor m'n eigen supporters moeten rennen, in Amsterdam. Ik stond toen niet in het Utrecht-vak, maar tussen Ajax-supporters. Na afloop van de wedstrijd werden de Utrecht-supporters weggeleid en allerlei Ajax-supporters liepen om hen heen te provoceren. Die Utrecht-supporters braken toen door hun politiecordons heen en ik liep daar toen ook. En zij konden natuurlijk niet zien dat ik één van hen was, dus ik moest ook rennen. En dan ren je wel hoor, als er een paar honderd man op je afkomen. Een kat in het nauw maakt rare sprongen, en dat doe je dan echt. Dan voel je je echt wel angstig.

Doe je je best om er niet tussen te zitten als er een agressieve sfeer is?

Erwin: Soms zoek ik het echt wel eens op. Wat de kik ervan precies is, weet ik niet. Misschien om vechten te zien, niet meedoen maar toch de spanning ervan proeven. Negeren kon ik het toen niet. Dat was een paar jaar geleden. Je wordt ook verstandiger. Nu ga ik meteen na

de wedstrijd terug naar huis, het vechten interesseert me niet meer. Ik vind het nu alleen maar rot als mijn club negatief in de publiciteit komt

Muziek en musea

Dennis, hoe kwam jij ertoe om muziek te gaan spelen?

Dennis: Mijn vader heeft vroeger ook in bands gespeeld en hij had thuis een gitaar staan. Toen ik een jaar of twaalf was, begon ik een beetje te pingelen op dat ding en dat ging wel goed. Les heb ik nooit gehad, ik heb het mezelf geleerd. Op school kwam ik in contact met mensen die ook van muziek hielden en zo ging dat verder. We gingen eens samspelen, dat ging goed en toen hebben we een band geformeerd.

Wat spelen jullie voor muziek?

Dennis: We spelen tegenwoordig wel van alles, maar wat we het liefst spelen is een beetje swing-muziek, blues ook wel, maar dan de wat snellere blues, bluesrock. Ikzelf wil wat verder in de jazz, maar daar houden de anderen niet zoveel van. Muzikaal is dat ingewikkelder, en om dat dan samen te spelen, is heel wat moeilijker dan wat we nu spelen. We hebben een paar optredens verzorgd, misschien gaan we er mee door, maar we zitten ook met onze eigen carrière wat het werk betreft.

Hoeveel tijd stak jij in je muziek?

Dennis: Ik speelde elke dag 1½ tot 2 uur op m'n gitaar, verspreid over de hele dag, meestal alleen. In 't weekend wat minder, omdat ik dan uitga en veel tijd doorbreng met m'n vriendin.

En wat deed je verder behalve gitaar spelen?

Dennis: Af en toe nog badmintonnen en... ja, ik wilde altijd zoveel mogelijk weg van huis, ik wilde altijd dingen zien, musea enzo. Ik vind het best wel geinig, allerlei soorten musea bekijken, in andere steden. Ik ga ook graag naar concerten, jazz bijvoorbeeld, concerten waar niet zoveel mensen van houden. Blues ook, hartstikke gezellig zijn die concerten in cafés. Met m'n vriendin doe ik ook veel samen en m'n kleine zus van vier neem ik wel mee de stad in, naar het circus, dat vindt ze hartstikke leuk.

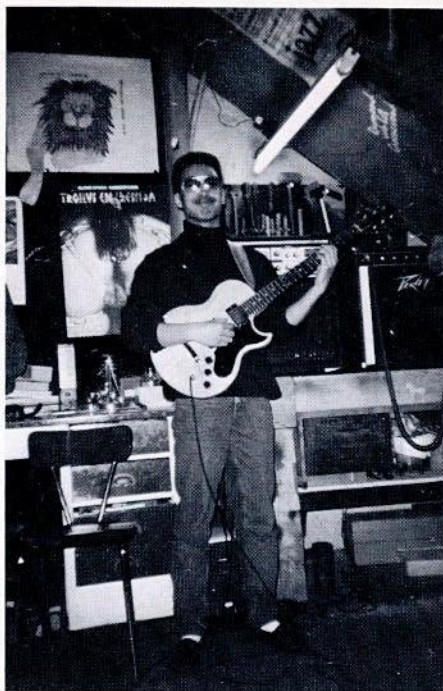
Houd je vriendin ook van jazz- en bluesconcerten?

Dennis: Niet zo erg, ik probeer haar wel mee te trekken in die richting. Maar anders ga ik gewoon alleen, dat is geen probleem tussen ons.

Disco

Erwin, wat doe je verder in je vrije tijd?

Erwin: De meeste avonden door de week ben ik dus met voetbal bezig. De woensdagavond ben ik dan meestal thuis, 'n beetje tv kijken. De vrijdagavond ga ik uit. Weinig drinken en de zaterdagavond ook uit, naar de disco. Zondagochtend kan ik dan lekker uitslapen.

Dennis mist uren gitaarspel

Wat is het leuke van een disco?

Erwin: Ik weet niet of het eigenlijk wel zo leuk is... (gelach van ons drieën) maar ik ga erheen omdat al mijn vrienden er komen. Daar word je automatisch naar togetrokken dan. Ik ga eerst altijd naar een bar, daar is het eigenlijk wel zo gezellig.

Zou je het leuker vinden als je vrienden niet naar de disco maar naar die bar zouden komen?

Erwin: nee, dat niet. Ik vind het alle twee leuk. In de disco kun je ook lekker dansen. Voor de rest is er niks aantrekkelijks aan, 't is er duur, veel duurder dan in een café.

In de kazerne

Wat doen jullie met je vrije tijd in dienst? Hebben jullie trouwens veel vrije tijd?

Erwin: In de afgelopen 3½ maand zijn we 2½ week weggeweest van de kazerne, op bivak. De volgende 3½ week gaan we ook het veld op als richters.

Dennis: Ik doe niet zoveel in die vrije tijd, tot nu toe tenminste. Na het eten eerst douchen, wat tv kijken, lezen, muziek luisteren, wat praten. En dan lig je al vroeg in bed, omdat je de volgende ochtend om half zeven weer op moet. Heel anders dan thuis, want toen ging ik vaak weg naar vrienden. Dat kan hier niet. Ik kan die vrije tijd hier missen als kiespijn. Ik kan best overweg met de mensen hier, ik kan met ze lachen, maar het is zo dat je niet echt kunt kiezen wat je wilt. Thuis ging ik niet 's avonds even op m'n bed liggen.

Erwin: Bij mij gaat het ongeveer zo als bij Dennis. Ik ga ook naar de eigen onderdeel, naar de film - als er eentje draait - en woensdagavond ga ik uit in Assen. In het begin hebben we wel eens gekaart, maar dat doen we nu niet meer.

Vinden jullie de manier waarop jullie je vrije tijd in dienst besteden leuk?

Erwin (bijgevalen door Dennis): Nee, helemaal niet. Je kunt 't wel beter besteden, denk ik, maar ik heb daar geen zin in. Ik zou een cursus kunnen doen, maar er zijn zoveel weken dat je er geen tijd voor hebt. De cursus die ik wil doen is vrij zwaar, tenminste om 'm in dienst te halen.

En voetbaltraining?

Erwin: Je kunt wel een plaatselijke club opzoeken, maar dat doe je niet zo gauw. Mijn club zou dat wel kunnen regelen, maar dat gaat dan ook weer zo onregelmatig. Dan denk ik gauw: laat maar zitten.

Studieruimte

Zou jij hier bepaalde dingen willen doen in je vrije tijd, Dennis?

Dennis: ja, ook studeren, ik ben de kapi- tein wezen vragen waar dat kon op de kazerne. Dan kun je in een leslokaal gaan zitten, maar dat is zo'n ongezellig- ge, lege ruimte. Dan moet je zitten met oogkleppen op als het ware, niet om je heen kijken. Ik probeer me ertoe te zetten, maar het lukt me niet. Toch wil ik m'n wiskunde van het Havo-pakket in m'n diensttijd nog afmaken. Verder zou ik wat aan badminton willen doen.

Daar moet je dan wat voor doen?

Dennis: Op den duur moet je wel wat aanpakken, want ik wil niet op deze manier van passieve vrijetijdsbesteding doorgaan. Op een gegeven ogenblik word je daar kotsziek van, en dan moet je wel wat.

Wil jij ook ooit de eentonigheid van het avondlijk bestaan doorbreken, Erwin?

Erwin: Ik wil in elk geval m'n theorie halen voor het rijbewijs. Dat zal ook wel lukken. Ik kan ook gaan trimmen en je hebt ook een sportschool in de buurt. Wat bodybuilding of fitness om toch bezig te zijn. Maar ik wacht eerst af tot we paraat zijn.

Op de vraag wat er voor hen georganiseerd zou kunnen worden in dienst is het antwoord: een studieruimte. Niet zo'n kaal leslokaal, maar een beetje 'n gezellig ingerichte ruimte. Naast alle bars en kantines in zo'n groot kazerne-complex moet dat toch mogelijk zijn. Er is tenslotte een dienst Ontwikkeling en Ontspanning in de krijgsmacht, die zal daar toch wel middelen voor hebben. Zo af en toe wordt er iets aan sportevenementen georganiseerd, dat zou ook wel wat uitgebreid mogen worden. Een tafeltennisstoernooi bijvoorbeeld. Voor de actieve vrijetijdsbesteding zou best wat meer activiteit aan de dag gelegd kunnen worden, zo konkluderen Dennis en Erwin.

Wim Reinders

'Empire of the sun'

Spielberg verslaat oorlog door de ogen van een kind

Tot mijn grote verbazing lees ik links en rechts dat Steven Spielberg, weer eens zelf in de regisseursstoel bij het maken van *'Empire of the sun'* een dure en fascinerende flop heeft afgeleverd. Hoezo flop? Ik heb adeloos zitten kijken naar een productie die, als een handtekening op een Rembrandt, in alle details de bevoegenheid en het kunstenaarschap van Hollywoods eigen sprookjesverteller vertoont. Want na zijn poging om een 'volwassen film' te maken met *'The color purple'*, een film die naar mijn smaak nu juist een mislukking is geworden, heeft Spielberg zich weer beperkt (en wat heet in dit verband beperkt?) tot zijn eigen terrein: de wereld bekijken door de ogen van een nieuwsgierig, gefascineerd kind.

In Shanghai woont de Engelse jongen Jamie met zijn al even Britse ouders in een groot huis. De Chinese bedienden worden door de jongen met een vanzelfsprekende houding van superioriteit behandeld, omdat hij er gewoon mee is opgevoed. We schrijven 1941. Terwijl de Japanners op het punt staan de stad binnen te vallen, houden de Britten onderling nog een gecostumeerd feest. Al meteen zitten we middenin één van die adembenemende scènes zoals alleen Spielberg ze kan bedenken en in beeld brengen: temidden van doodsbrange, uitgehongerde Chinezen die bij honderden door de straten drommen, rijden de grote auto's met gecostumeerde Engelsen. Doordat ze allemaal zijn verkleed en geschminkt wordt de surrealistische sfeer, die natuurlijk in zo'n situatie toch al royaal voorhanden is, nog eens onderstreept.

In de tuin van het huis waar het feest wordt gehouden, dwaalt Jamie af doordat zijn speelgoedvliegtuigje door de wind wordt meegenomen tot achter een

heuvel. Als hij het ding wil gaan halen, wordt hij opeens geconfronteerd met een grote Japanse legerenheid die daar z'n kans afwacht. Opnieuw een moment van grote spanning en schoonheid. Een paar weken later is het zover: de Japanners vallen 's nachts binnen, en in de paniek die volgt raakt Jamie zijn ouders kwijt. En waardoor? Doordat hij zijn speelgoedvliegtuigje heeft laten vallen en z'n moeders hand loslaat om het op te rapen! Die bezetenheid van die kleine, beschermde Brit met oorlogsvliegtuigen duikt de hele film door voortdurend weer op, en telkens heeft Spielberg er een cruciale scène omheen gebouwd.

Jamie bivakkeert een paar weken in het verlaten ouderlijk huis, maar moet dan, gedwongen door honger, de straat op. Hij wordt opgepikt door een paar Amerikanen en komt terecht in een kamp. Langzaam maar zeker begint zich een enorme verandering in de jongen te voltrekken en dat moet ook wel, anders

had hij het allemaal zeker niet gered. Hij wordt op alle fronten geconfronteerd met het leven in z'n meest harde en meedogenloze vorm, terwijl hij voordien in een irreële sprookjeswereld leefde. In het kamp ontwikkelt hij zich tot een handige scharrelaar, die overal iets uit weet te slaan en die als tussenpersoon fungeert tussen allerlei mensen die weer om andere dingen verlegen zitten.

Wanneer na vier jaar de oorlog voorbij is, en de kinderen bij elkaar worden gebracht omdat er een groep ouders in aantocht is, is er van de keurige jongen met z'n geplakte haartjes en zijn schoolblazer niets meer over. Jim is stukken ouder geworden, heeft een wereldwijze blik in z'n ogen en durft niet te geloven dat zijn ouders hem zullen komen halen. Wanneer zijn moeder hem op een ogenblik ziet staan, kijkt ze aanvanke-lijk dan ook langs hem heen, omdat zij de oude Jamie nog in gedachten heeft. De grote kracht van Spielberg is ook in deze film, dat hij het vermogen bezit om alles, maar dan ook alles, weer te geven zoals een kind het ervaart. Verwijten, dat de situatie in met name het Japanse kamp veel te vriendelijk zijn voorgesteld en dat de jongen nooit echt in gevaar is geweest, zijn terug te voeren op dat vermogen van Spielberg. Jamie is natuurlijk voortdurend in levensgevaar geweest, maar een kind beseft zulke dingen niet, of maakt er een avontuur van omdat hij dat kan bevatten. Laat Spielberg dankbaar zijn voor dat unieke talent dat zulke fascinerende films oplevert, en niet denken dat hij pas een echte regisseur is als hij een 'grotmensfilm' kan maken. Honderd zogenaamde grotmensfilms geef ik voor één echte, onvervalste Spielberg! De film werd gemaakt naar de autobiografische roman van J. G. Ballard. Christian Bale was een schitterende hoofdrolspeler, mooie bijrollen waren er van John Malkovich en Nigel Havers.

Leo van Opzeeland

Christian Bale in een schitterende hoofdrol als Jamie in *'Empire of the sun'* van Steven Spielberg

film in 't kort

Goodmorning Babylon

De Italiaanse cineasten Vittorio en Paolo Taviani hebben een status bereikt, waarbij iedereen reikhalzend naar hun volgende film uitkijkt. Met *'Goodmorning Babylon'* stellen ze hun publiek over de hele wereld zeker niet teleur, hoewel algemeen de opmerking wordt gemaakt dat ze in hun 'serieuze' films toch meer overtuigen.

'Goodmorning Babylon' gaat over twee broers die in de buurt van Florence in het bedrijf van hun vader werken. Ze restaureren oude gebouwen en zijn zeer aan elkaar verknocht. Wanneer de va-

De twee broers als soldaat in *'Goodmorning Babylon'*

der besluit om zich terug te trekken, reizen de twee broers af naar Amerika om te proberen daar carrière te maken. Ze komen in contact met de beroemde filmregisseur Griffith en schoppen het uiteindelijk ver als decorontwerpers. Maar het lot slaat toe, want zoveel geluk kan nooit blijven. De symbolische draad door het verhaal is de relatie tussen de twee broers, die alleen maar succes kunnen hebben als ze elkaars geluk zijn. Zodra de één iets wint of verliest en daardoor meer of minder dan de ander bezit, gaat het mis. De film is geestig en kinderlijk van toon, en zit vol schitterende beelden. Maar ook ik sluit me aan bij de groep bewonderaars, die toch de voorkeur geven aan drama's als *'Padre padrone'* of *'Kaos'*. Er wordt niettemin uitstekend geacteerd, met een speciale vermelding voor Charles Dance als de beroemde regisseur Griffith.

A prayer for the dying

In deze beklemmende film zien we 'megastar' Mickey Rourke terug in het land van z'n voorvaderen. Hij speelt een activist van het Ierse bevrijdingsfront IRA, die ermee wil ophouden als blijkt dat

een bus vol schoolkinderen per ongeluk wordt opgeblazen in plaats van een legertruck met Britse soldaten. Maar hij kan niet ongezien weg uit Ierland. Voor een veilige aftocht is hij aangewezen op de diensten van de plaatselijke gangster, die in ruil daarvoor nog één enkele moord van de vrijheidsstrijder vraagt. Die moord wordt gezien door een geestelijke, maar doordat de dader onmiddellijk biecht, is zijn geheim veilig voor de politie.

De politieke activist zit nu tussen een

Mickey Rourke als IRA-strijder in *'A prayer for the dying'*

aantal vuren: de priester die probeert hem te bekeren, de gangster die hem klem heeft en de politie die lont ruikt. En daarbij wordt hij ook nog eens in stilte bemind door het blinde nichtje van de kerkvader. Enfin, los van een aantal beklemmende scènes en mooi, sober acteren van Mickey Rourke als de vrijheidsstrijder en Bob Hoskins als de priester, is de film door enige commerciële koerswijzigingen van de producent een merkwaardig ratjetoe geworden, waar Rourke zich naderhand dan ook met nadruk van heeft gedistantieerd.

Voor Alan Bates, als de gangster, kreeg een rol waar hij duidelijk geen raad mee wist: komiek en meedogenloos tegelijk. Regie was van Mike Hodges.

Batteries not included

Maak Steven Spielberg als producent met regisseur Matthew Robbins een vriendelijke variant op *'Close encounters'* en *'E.T.'*, waarin kleine vliegende schoteltjes een belangrijke rol spelen. Midden in New York is een projectont-

Jessica Tandy en Hume Cronyn in *'Batteries not included'*

wikkelaar bezig een oud huis te confisqueren, omdat het weg moet voor z'n grootse bouwplannen. Erg netjes gaat het allemaal niet: de bewoners worden bedreigd door een van de employés van de projectontwikkelaar. Als een van hen de ogen in wanhoop ten hemel heft, verschijnen er twee ruimtewezentjes die over bijzondere gaven beschikken. Natuurlijk wint het groepje ongeregeld, aangevoerd door een oude man en z'n lieve, dementerende vrouw de strijd en zien we uiteindelijk, midden tussen al dat moderne chroom en glas, het oude huis als een soort sprookjeskasteel op het plein staan. Vooral door de acteerpresetaties van de hoogbejaarde Hume Cronyn en Jessica Tandy een hartveroverende film. En voor de liefhebbers zijn de ruimteschoteltjes om van te wuertanden...

No way out

Een fascinerende film over moord en intrige binnen de muren van het Pentagon is *'No way out'* van regisseur Roger Donaldson. Kevin Costner, grote ster uit *'The untouchables'*, speelt de marinier die verliefd wordt op de vriendin van de minister van buitenlandse zaken. Wanneer de minister zelf merkt dat zij iemand anders heeft, vermoordt hij haar in blinde jaloezie. Zijn assistent, een zeer gehaaide secretaris met veel macht, besluit om de moord in de schoenen van de jonge marinier te schuiven die kortgeleden is ingehuurd om wat spionage-activiteiten bij het ministerie van defensie te verrichten. Ik bedoel

Gene Hackman en Sean Young als minister en minnares in *'No way out'*

maar: het sfeertje dat hier wordt geschetst van de ethiek waarmee een land als Amerika wordt geregeerd, liegt er niet om. Maar in feite kijkt niemand daar van op natuurlijk. De plot van de film is flauw en vervelend en dateert uit de periode van Russenhaat, die nu toch wel min of meer aan het aflopen is dacht ik. Maar toch, een boeiend geheel met een mooi opgevoerde spanning en prachtig acteerwerk van Costner, en van Gene Hackman als de moorddadige minister.

L.v.O.

***Zolang het goud zal
blijven blinken,
zal ook de Rijn wel
blijven stinken.***

Wim de Vries

Sijbrands' kleurrijke somberheid

Nieuwe toernooien, nieuwe 'Spelen', nieuwe sporten: het aanbod aan actieve en passieve vrijetijdsvulling op dit gebied lijkt langzamerhand een verzadigingspunt te bereiken. Hoeveel oude en nieuwe takken van sport zijn er niet, die in een keihard pr-gevecht strijden om de gunst van het publiek? Kranten worden overspoeld met verzoeken om nu eindelijk eens aandacht te besteden aan petanque of onderwaterhockey. Maar nog steeds één van de belangrijkste voorwaarden om aandacht te verwerven blijkt de aanwezigheid van kleurrijke beoefenaren te zijn. Het Nederlands kampioenschap dammen heeft dat onlangs ten overvloede aangetoond.

Wat is dammen anders dan een spel voor vaders, die geen andere mogelijkheid meer zien om hun kinderen te amuseren? Zullen we dan maar een potje dammen?

Jannes van der Wal

Jarenlang heeft de dambond vergeefs gepoogd van dit imago af te komen. De bond werd tegengewerkt door schaak-grootmeesters als Donner (die al vijftien jaar geleden van zijn minachting blij gaf) en kon de populariteit van het spel zelfs niet vergroten met de komst van een excentriekeling als Jannes van der Wal. Dat was eigenlijk een merkwaardig fenomeen binnen de Nederlandse sport. Gewoonlijk stijgt de populariteit van een sport onmiddellijk, als zich een kleurrijk iemand aandient. Van der Wal leek een uitgesproken kandidaat om het dammen aanzien te geven.

De Groninger werd aanvankelijk befaamd, omdat hij niets zei. Dit feit was zo curieus, dat zelfs Sonja Barend hem voor een van haar verkrampte praat-shows uitnodigde. Van der Wal bevestigde terstond zijn imago. Hij antwoord-

de niet of pas na minutenlang zwijgen op de vragen van Barend en de uitzending werd als uiterst geestig en geslaagd beschouwd. Maar het dammen werd er niet populairder door. Van der Wal bleef immers maar een 'dammer', een beoefenaar van dat volkomen onheroïsche huiskamerspel.

Later meldde een verkoopster in een snoepwinkel te Groningen, dat Van der Wal onzedelijke voorstellen had gedaan. Misschien had de dammer haar zelfs wel pogen te betasten. En het geschiedde daarop, dat de grootmeester, in een trein op weg naar een belangrijke partij, in slaap viel en tot zijn stomme verbazing te Maastricht arriveerde, terwijl hij in Utrecht had moeten wezen. Waren dit dan niet de ingrediënten, die de dambond van node had? Nee, blijkbaar niet.

Extravagant en somber

Extravagantie is kennelijk niet het enige dat telt. Die extravagantie lijkt althans verder te moeten gaan. Want waarom liep onlangs een kasteeltje in Putten wel vol voor de verrichtingen

van ex-wereldkampioen Ton Sijbrands en waarom heeft Van der Wal ondanks zijn fratsen nimmer een groter publiek naar het (Nederlands kampioenschap) dammen kunnen trekken? Het heeft er de schijn van, dat Van der Wal te vrolijk is geweest. Hij moest eigenlijk ook zelf wel lachen om zijn fratsen en dat spreekt niet aan. In Nederland is het beter en extravagant én somber te zijn. Zoals Sijbrands.

Vrij kort nadat Sijbrands had besloten tot zijn rentree als wedstrijddammer verklaarde hij: 'Al die jaren heb ik toch een beetje het idee gehouden, dat ik eigenlijk datgene zou moeten doen waar ik het meest talent voor heb. Naarmate de leeftijd vorderde werd dat besef sterker. Deslauriers werd weliswaar op z'n 50ste nog wereldkampioen en het verhaal gaat dat (de schaker) Lasker zelfs nog op 65-jarige leeftijd een toernooi in Moskou won, maar voor mezelf heb ik altijd het gevoel, dat ik blij mag zijn, als ik zonder kanker de 50 haal. Ik ben niet écht het zonnetje in huis.'

Deze uitspraak stemde overeen met een zeer vroege, gedaan als adolescent: 'De dood is onze toekomst, die gedachte kan mij enorm deprimeren. Voor mijn gevoel ligt in de dood de volstrekte zinloosheid van het leven besloten.' Het zijn juist dit soort verklaringen die in Nederland worden geapprecieerd. Sijbrands is niet voor niets opgegroeid met Reve en Hermans.

Een zekere magie

Sijbrands doet vermoeden, dat hij in de twaalf uur die hij per dag aan dammen besteedt de zinloosheid van het bestaan duidelijk aan het maken is. Je kunt even goed twaalf uur per dag met een aantal witte en zwarte houtjes spelen en daarvan de essentie zo ver mogelijk trachten te achterhalen als bezeten op jacht gaan naar andere vervolmaking van talenten. Nee, je kunt door de schijnbare versmalling van je horizon (alleen bezig zijn met dammen) die horizon vermoedelijk eerder verbreden dan met allerlei idiote carrièremakerij. Zó moet Sijbrands denken en veel mensen blijken zich in die gedachte te herkennen.

En dan komt er vermoedelijk nog één ding bij: een zekere magie. Het is natuurlijk bijzonder, als een wereldkampioen van weleer na vijftien jaar probeert zijn successen van weleer te herhalen en terugkeert tot het uitgangspunt. Ook dat doet diepte en bijzonderheid vermoeden. Sijbrands is iemand die dagen- en nachtenlang onderzocht kan worden, waarna de onderzaker nog steeds de idee heeft dat sommige gebieden onbetreden zijn. Ook dat is magie. De magie van een Gullit en misschien zelfs van Yvonne van Gennip, hoewel die evenals Van der Wal vrolijkheid uitstraalt. Maar niemand gelooft in die vrolijkheid. Een Nederlander vermoedt somberte en houdt van somberte.

Andreiko en Sijbrands in 1973. De Rus werd later vermoord.

Hans van Wissen

De nonsens van een 'no nonsense' regering

Ondanks torenhoge winsten blijvend hoge werkloosheid

Sinds ongeveer 1973 stijgt de werkloosheid in Nederland. Vanaf 1975 hebben diverse regeringen geprobeerd de werkloosheid te bestrijden door de winsten van ondernemingen te verhogen. De redenering is, dat wanneer de winsten maar hoog genoeg zijn, ondernemingen meer zullen gaan investeren en dus de werkgelegenheid zal uitgroeien.

In 1982 trad het kabinet Lubbers aan. De ministers noemden zich een 'no nonsense' regering: zij zouden korte metten maken met de werkloosheid door de winsten van ondernemingen naar grote hoogten te lanceren. Heden ten dage is de Nederlandse werkloosheid nog steeds één van de hoogste van Europa; het aantal arbeidsplaatsen per inwoner van vijftien tot vierenzestig jaar is vrijwel nergens in Europa lager. De vraag komt op in hoeverre de hoofddoelstelling van de regering Lubbers nonsens is.

In het algemeen gesproken bestaan er twee vormen van werkgelegenheidsbeleid. Eén met het accent op de overheid: het creëren van arbeidsplaatsen in de collectieve sector en het gericht stimuleren van de werkgelegenheid in de marktsector. De andere mogelijkheid is het vertrouwen op de markt: wanneer we zorgen dat het goed gaat met het bedrijfsleven, trekt de werkgelegenheid vanzelf aan. De regering Lubbers koos heel duidelijk voor de laatste mogelijkheid. Sterker, men bezuinigt op arbeidsplaatsen bij de overheid om vervolgens de belastingen voor ondernemingen te kunnen verlagen.

Winst-werk

De redenering is eenvoudig. Wanneer bedrijven maar genoeg winst maken, zullen ze gaan investeren; nieuwe investeringen zullen vervolgens leiden tot meer werk. De redenering is niet alleen eenvoudig, hij is ook aantrekkelijk. Van links tot rechts, van vakbeweging tot ondernemers wordt de redenering voetstoots geaccepteerd. Pas verscheen er echter een verontrustend bericht in de kranten. Iemand aan de Universiteit van Utrecht was gepromoveerd op een onderzoek, waarvan het resultaat was dat de redenering 'winst is werk' niet opgaat voor Nederland.

Koploper

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in Parijs verzamelt al jaren de meest uiteenlopende gegevens en cijfers over de westerse industrielanden. Als je die cijfers op een rijtje zou zetten, kun je nagaan of de redenering 'winst is werk' ook in werkelijkheid bestaat. Om te beginnen de winsten. De Nederlandse winsten zijn sinds het einde van de jaren zeventig heel fors gestegen.

Vergeleken met andere westerse industrielanden zitten Nederlandse ondernemingen vooraan in de kopgroep. De investeringen dalen echter heel sterk in de crisis; pas na 1983 beginnen ze heel langzaam te stijgen. Nederland loopt wat betreft de investeringen in de pas met de andere westerse landen. En dan de werkgelegenheid. Sinds het midden van de jaren zeventig wisselen lichte stijgingen en dalingen elkaar af. De werkgelegenheidsstijgingen zijn echter nooit groot genoeg om de werkloosheid echt te verlagen.

Grote twijfels

Er bestaan methoden om na te gaan in hoeverre de investeringscijfers samenhangen met de winstcijfers, en ook hoe de werkgelegenheidsontwikkeling samenhangt met de investeringsontwikkeling. Om met het eerste te beginnen, het blijkt dat winsten weinig invloed hebben op investeringen. Ten eerste is de factor winst slechts één van de vele factoren die de investeringen beïnvloeden.

den. En ten tweede leidt een winstverhoging slechts tot een zeer kleine verhoging van de investeringen.

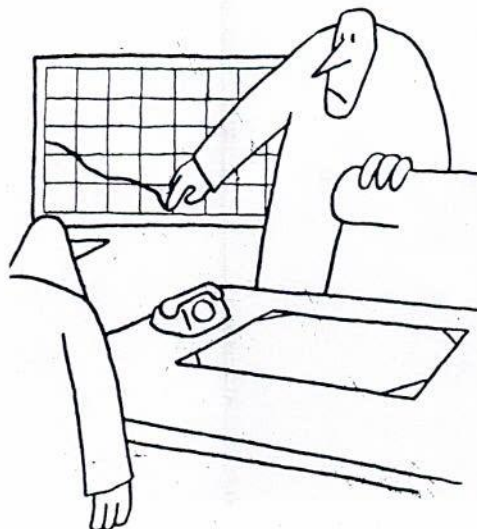
Voor de samenhang tussen investeringen en werkgelegenheid geldt ongeveer hetzelfde. Volgens de OESO-cijfers is het helemaal geen wet van Meden en Perzen dat een toename van de investeringen leidt tot een stijging van de werkgelegenheid.

Kortom, stel dat volgend jaar de ondernemingswinsten in hetzelfde (of een sneller) tempo doorstijgen als de afgelopen jaren, zal dan in het jaar daarna de werkgelegenheid stijgen? Volgens de redenering van het kabinet Lubbers is het antwoord 'jazeker'. Maar wanneer je de OESO-cijfers serieus neemt kun je maar één ding zeggen: 'Daar is geen zinnig woord over te zeggen. Het is best mogelijk dat de werkgelegenheid stijgt, maar hij kan net zo goed dalen. Er spelen zoveel andere factoren een rol, dat het nonsens zou zijn ten behoeve van de werkgelegenheid op de winsten te gokken'.

Faalt de regering Lubbers? Dat is maar hoe je het bekijkt. De regering wil de winsten van ondernemingen verhogen. Dat is zonder meer heel goed gelukt. Nederlandse bedrijven maken veel hogere winsten dan buitenlandse ondernemingen.

Bekijk je de zaak van de werkgelegenheidskant, dan moet je daarentegen wel vaststellen dat het kabinetsbeleid faalt. Maar dat is niet verbazingwekkend. De 'winst is werk redenering' van dit 'no nonsense kabinet' is namelijk nonsens.

Wessel Visser

Tekening Stefan Verweij uit de Volkskrant

Alkoholgebruik op de kazerne en in het weekend

'Zelfs als ik één pilsje op zou hebben ga ik niet achter het stuur'

Dat Nederland bezig is zich te verzuipen begint ook de overheid te beseffen. In 1986 is er dan ook een aanvang gemaakt met een alcoholmatigingsbeleid. De hoofdlijnen hiervan zijn vastgelegd in de nota 'Alkohol en Samenleving'. De onderzoeken die tot nu toe werden gehouden (recentelijk nog het onderzoek van het Instituut voor Preventieve Gezondheidszorg/TNO, neergelegd in het rapport 'Alkoholgebruik onder de Nederlandse beroepsbevolking') lieten keer op keer zien dat militairen relatief veel drinken (op het werk).

Tijdens de GV-uren sprak raadsman Wim Heij met een viertal dienstplichtige militairen (op dat moment drie maanden in dienst) over het alkoholgebruik op de kazerne en tijdens het weekend. Germ Hofstra, Harco Knuppel, Robert van Onsenoord en René Swint maken deel uit van het Alfa-mortierpeloton (45e Painfbat Ostcie) en zijn gelegerd op de Johan van de Kornputkazerne te Steenwijk. Germ en Harco zijn thuisslaper en autobezitter; René en Robert wonen te ver van de kazerne om dagelijks heen en weer te reizen.

Zijn jullie gedurende je dienstdienst meer gaan drinken?

Harco, René en Robert: Nee (in koor).
Germ: De eerste drie weken, toen ik op de kazerne moest blijven, wel. Iedere avond zaten we zo'n beetje in de kantine. In die tijd dronk ik beduidend meer dan ervoor. Nu ik echter dagelijks heen en weer reis is dat weer over.

Drinken jullie overdag wel eens alkohol?

Allen: Nee.

René: Ik denk dat het heel weinig voorkomt. Misschien een enkele keer tijdens oefeningen.

Germ: Wij zijn tot nu toe steeds maar enkele dagen in het veld geweest, dan is de behoefte niet zo groot. Wanneer ik echter, in de winter, twee weken op oefening zou moeten, dan zou ik er misschien nog wel eens een keer aan kunnen gaan denken.

Overdag dus niet. Waarom 's avonds dan wel?

Harco: Ik denk uit verveling. Gelukkig hebben we nu een koffiezetapparaat en een tv op de kamer, dat scheelt zeker. Wanneer je dat niet zou hebben ga je vanzelf naar de kantine.

"... in de kantine is bier drinken een geaccepteerde zaak, dus gaat dat vanzelf."

Germ: Ik ben het met Harco eens dat zoiets veel uitmaakt. De eerste drie weken hadden we die dingen allemaal nog niet, dus moest je het wel ergens anders zoeken. Wat moet je anders op zo'n kazerne doen.

René: Wellicht speelde in de beginperiode ook mee dat we elkaar nog niet

goed kenden, zodat je het niet zozeer bij elkaar gaat zoeken maar in de kantine. Tja, en in de kantine is bier drinken een geaccepteerde zaak dus gaat dat vanzelf. Bovendien maakt alkohol je wat losser, zodat het stroeve van het begin er wat gemakkelijker af gaat. Zeker speelde in die eerste weken ook mee dat je de ervaringen van het in dienst zitten wat wil afreageren.

Robert: Voor mij is de behoefte om naar de kantine te gaan inderdaad ook veel minder geworden sinds we die voorzieningen op de kamer hebben gekregen.

Germ: Laatst op de Harskamp kon je dat nog goed zien. 's Avonds ging iedereen naar de kantine, omdat je het moeilijk in een kale legeringskamer nog een beetje gezellig kunt maken.

Hoe is jullie drinkpatroon in het weekend?

Harco: Dat ligt er helemaal aan wat ik de andere dag ga doen. Moet ik vroeg op dan drink ik niet veel. Dan maak je het niet zo laat en drink je dus ook niet zo veel. Soms ga ik ook weleens lekker flink stappen, dan gaan we soms ook door tot de andere morgen. Dan ben ik nog niet zat hoor, want ik drink voor de gezelligheid en niet om dronken te worden.

Robert: Vrijdagavond drink ik bijna nooit, omdat ik de andere dag meestal moet volleyballen. Drink ik dan toch,

De gesprekspartners v.l.n.r. Germ, Robert, René, Harco

Foto Wim Heij

De helft van alle ongelukken waarbij alcohol in het spel is vindt plaats tijdens het weekend. De peaktijden liggen tussen middernacht en 's morgens zes uur. Van alle gebruikte vervoersmiddelen bij alkolongevallen scoort de personenauto het hoogst. Tenslotte blijken het overwegend mannelijke bestuurders te zijn die bij deze ongevallen zijn betrokken (93 procent). Naar leeftijd kijkend is de grootste groep tussen de 20 en 24 jaar.

Op grond van cijfers uit de Verenigde Staten en de Bondsrepubliek, alsmede uit onderzoek in verschillende Nederlandse ziekenhuizen, kan worden vastgesteld dat het percentage dodelijke ongevallen waarbij alcohol in het spel is niet op 12 tot 15 procent ligt (officiële cijfers), maar eerder op 30 tot 40 procent kan worden gesteld. Dit houdt in dat er in ons land jaarlijks ruim 500 doden en 15.000 gewonden het slachtoffer zijn van alcohol in het verkeer.

dan speel ik als een dweil. Op zaterdagavond wil ik nog weleens lekker gaan stappen en drinken. Dat is niet ieder weekend hoor. Maar wanneer ik er zin in heb en het is ergens gezellig, nou dan wil ik ook nog weleens flink wat drinken.

Germ: Ik drink op vrijdagavond ook maar zelden iets, omdat ik de andere dag ook meestal moet sporten. Zaterdagavond is mijn vaste stapavond, dan drink ik tot ik het gevoel heb dat ik niet meer moet nemen. Op zondagavond drink ik een enkele keer ook nog wel eens iets, maar nooit zoals op zaterdagavond.

René: Op vrijdagavond ben ik te moe, zeker nu ik in dienst zit, dan ga ik vroeg naar bed. Op zaterdagavond ga ik, wanneer ik zin heb, stappen en dan drink ik ook wel iets. De hoeveelheid hangt van de gezelligheid af, maar soms ook van praktische omstandigheden, zoals bijvoorbeeld geld.

Wat vinden jullie van alcohol achter het stuur?

Harco: Alcohol en autorijden gaat absoluut niet samen. Zelfs wanneer ik één pilsje op zou hebben ga ik niet achter het stuur, hooguit drie of vier uur later.

"Wanneer wij gaan stappen gaan we heen en weer met de taxi"

Wanneer ik van plan ben iets te drinken ga ik er op de fiets heen of ik blijf bij iemand slapen.

Robert: Ik rijd zelf niet, maar ik kan je wel zeggen dat ik nooit bij iemand in de auto stap die gedronken heeft.

Germ: Wanneer wij gaan stappen gaan we heen en terug met de taxi. Ik heb nog nooit met drank op gereden en zal dat ook niet doen. Ik heb het van dichtbij meegemaakt dat mensen die gedron-

ken hadden een ongeluk veroorzaakten waarbij twee doden vielen...

Zoiets wil ik niet meemaken. Je moet er niet aan denken, want je hebt geen leven meer.

Harco: Ik ken ook een jongen die betrokken is geweest bij een ongeluk met dodelijke afloop. Vier jongens, dienstplichtigen, gingen stappen in Duitsland: een ongeluk, twee doden. Wanneer mij dat zou overkomen zou ik niet weten waar ik zou moeten blijven. Ik denk dat ik me niet meer op straat zou durven vertonen.

René: Rijden met alcohol op is gewoon

Rond drankgebruik zijn vele fabeltjes in omloop. Hiermee dient rigoureuus te worden afgerekend. Niemand heeft er baat bij, sterker nog, het kan zelfs gevaarlijke situaties opleveren. Hieronder een opsomming van de meest gehoorde leugens rond drankconsumptie. U kunt zelf de lijst stellig langer maken. Waar het om gaat is dat alcoholconsumenten zich niet in slaap mogen laten sussen door het soort kreten die nergens op slaan.

FOUT: Na alcoholgebruik denkt men helderder...

FOUT: Na alcoholgebruik wordt men actiever...

FOUT: Een glas bier is minder 'erg' dan een borrel...

FOUT: Buitenlucht werkt ontnuchterend...

FOUT: Een kop koffie maakt weer nuchter...

FOUT: Veel beweging doet de alcohol sneller verdwijnen...

FOUT: Na een flinke nachtrust is de alcohol verdwenen...

FOUT: Iemand die vaak drinkt kan beter tegen alcohol...

FOUT: Flink en stevig eten werkt ontnuchterend...

FOUT: Extra vitamines werkt ontnuchterend...

**ALCOHOL EN VERKEER
KUN JE NIET MAKEN**

Veilig Verkeer Nederland

DRONKEN RIJDERS DOEN'T TEGEN EEN BOOM

een slechte zaak. Onverantwoordelijk gedrag. Ik houd helemaal niet van die stoere fratsen tijdens het autorijden, laat staan wanneer men alcohol op heeft. Ik moet er gewoon niets van hebben en wat mij betreft kunnen ze het rijden onder invloed dan ook niet hard genoeg aanpakken.

Harder aanpakken dan nu het geval is?

Harco: Ik denk dat ze het rijden onder invloed inderdaad forser moeten aanpakken. Voor veel minder ernstige za-

ken krijgen mensen soms veel zwaardere straffen. Maar ook op zichzelf bekeken. Rijd je iemand dood dan moet je gelijk komen met ernstige strafmaatregelen. Bij alkolovertreden liggen bestraffingen nog te vaak in de voorwaardelijke sfeer. Ik ben er voorstander van dat er direkt zware straffen worden uitgedeeld. Anders blijven mensen er

"In principe zou ik zeggen: rijden onder invloed en je wordt gepakt? Rijbewijs kwijt!"

op gokken dat ze niet gepakt worden.

Robert: In principe zou ik zeggen: rijden onder invloed en je wordt gepakt? Rijbewijs kwijt!

Germ: Dat is wel heel zwaar, maar... je moet toch wel héél streng aanpakken. Ik denk dat het wel zou helpen.

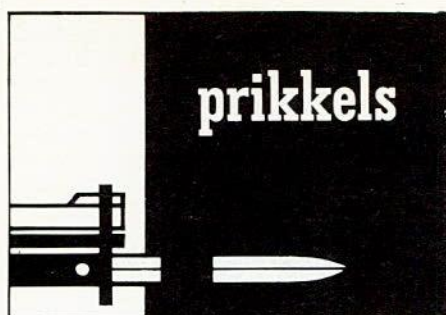
René: Ik ben het wel met Robert eens. Het klinkt heel ongenueanceerd, maar rijontzeggingen van een half jaar zetten geen zoden aan de dijk. Het intrekken van het rijbewijs is een zware maatregel, maar rijden onder invloed is dan ook echt iets heel ernstigs.

Bedankt voor het gesprek

Wim Heij

De bij dit artikel afgedrukte illustraties zijn overgenomen uit het aktiemateriaal dat Veilig Verkeer Nederland gebruikt bij haar vorig jaar september gestarte landelijke campagne 'Alkohol en verkeer, dat kun je niet maken'.

Waardering

De Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht bestaat uit 22 burgers van diverse komaf. Zij adviseren de bewindslieden die verantwoordelijk zijn voor het functioneren van ons defensieapparaat. Onlangs hebben ze dat gedaan over de maatschappelijke waardering voor het militaire beroep. Beroepsmilitairen veronderstellen dat in brede lagen van de bevolking deze waardering te laag zou zijn. Minstens zijn ze van mening dat het beroepsprestige zou zijn gedaald. De Raad heeft daar hard op gestudeerd en hun conclusie is: "het valt allemaal wel mee met de maatschappelijke waardering voor het militaire beroep". Militairen moeten oppassen dat hun geklaag niet ont-aardt in een minderwaardigheidscomplex. Een meer zelfbewuste houding wordt hun aangeraden, aldus het advies. Vervolgens geeft men aan hoe daar verandering in te brengen, vanuit de krijgsmacht en vanuit het individu. Het is uiteraard een lijvig advies, waar nogal wat woorden aan besteed zijn.

In de eerste plaats vraag je je af, hier is toch sprake van een misverstand. Men spreekt over waardering, maar men bedoelt het aanzien van het beroep. Daartussen zit wel enig verschil. De belader

van de gemeentereiniging is een onmisbare functie in onze samenleving. De gevolgen zijn niet te overzien, indien niet wekelijks de plastic zakken met ons vuil voor de deur worden weggehaald. Dat gebeurt onder alle weersomstandigheden en we vinden dat vanzelfsprekend. Van enige waardering voor deze beroepsgroep is geen sprake. Ze vragen er ook niet om, maar dat blijkt al uit de honorering voor deze zware baan. Over de status en het aanzien van dit beroep zullen we het helemaal maar niet hebben. Waarom maken beroepsmilitairen zich dan zorgen over waardering en aanzien. Het oefenen, waar ze dagelijks mee bezig zijn, komt niet over als een prestatie. Die krijgt men pas als de oorlog wordt gewonnen. In 1945 omhelsden we de Canadese militairen, die ons kwamen bevrijden. De meesten van ons kennen die beelden alleen van de antieke zwart/wit polygoon films met de stem van Philip Bloemendal.

Het is abstract te stellen dat dankzij die geoefende krijgsmacht, een oorlog toch maar is uitgebleven sinds 1945. Dat is net als met de belader van de gemeentereiniging, het is vanzelfsprekend. Individueel krijgt de beroepsmilitair wel eens waardering van binnen uit. Daar zijn we goed in. Hij maakt dan promotie of krijgt een medaille als hij gedurende lange tijd in het gareel blijft lopen. Ook een Koninklijke Onderscheiding behoort tot het waarderingsscala, in ontvangst genomen op de verjaardag van onze Vorstin.

Als groep gebeurt dat als waardering voor het uitvoeren van een collectieve taak. Onlangs gebeurde dat nog bij de marine bij de terugkeer uit de Golf. Ze hadden daar mijnen geveegd maar niet één gevonden. De minister zei dat het zeer functioneel was geweest. Ze weten nu in ieder geval dat ze daar niet liggen, aldus Van Eekelen. Vanuit de be-

volking vroeg men zich af wat men daar zocht buiten de NATO-taak, waardeer-ing was er niet voor.

Het advies van de Raad, om meer waardering van het volk te krijgen, zou kunnen zijn om een klein oorlogje te beginnen waarvan je zeker zou zijn hem te winnen. Maar dat kleine oorlogje is niet meer mogelijk, we zitten met al die kleintjes in de NATO. België zou best een overwinning opleveren, maar dat doen we niet omdat we Goedele zo'n schat vinden. Toen Soekarno's macht begon te wankelen begon hij tegen ons op Nieuw-Guinea. Nou hadden wij daar niets te zoeken, maar hij nog minder. Onze bondgenoot de VS liet ons in de steek – terwijl Josef Luns het tegendeel beweerde – en we verloren die oorlog. Luns bleef minister (ja, toen ook al) en Soekarno werd weer gewaardeerd door zijn volk, al was dat maar voor kort. De Argentijnse generaals dachten meer waardering te krijgen door het veroveren van de Falk-Lands. We kennen de afloop, het is nog vrij recent. Alleen de IJzeren Lady in Londen heeft met de afloop grote waardering geoogst, waardoor ze de langst zittend premier van Engeland werd. Maar ook de Britse militairen die terugkeerden en nog konden lopen werden door het volk bejubeld bij de intochtparade. Grote waardering voor de militairen, het Britse koloniale bloed ging weer even sneller lopen. Behalve degenen die terugkeerden als invaliden. Zij werden ondergeschoven en van enige extra hulp of bijstand was geen sprake. Zij droegen niet bij tot het prestige van de natie.

Laat maar zitten die waardering voor de beroepsmilitair afkomstig van het volk. De maatschappelijke Raad wordt bedankt en we gaan over tot de orde van de dag.

Cor Out

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon kantoor	Telefoon huis
Harderwijk	R. O. (Ronald) Battes	03410-23911, tst. 2532	03417-56628
't Harde	L. J. H. (Lex) Beekers	05255-2727, tst. 2087	038-212656
Den Haag	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer	070-166424/166425	03480-14787
Schaarsbergen	E. Y. (Ellen) Bremer	085-532774	08308-1867
Utrecht	M. (Metske) Dekkinga	030-910266, tst. 243	033-803142
Seedorf (BRD)	J. (Jan) Duijnhouwer	09-4942814011, tst. 348	09-494284647
Nijmegen	J. J. H. (Hans) Floris	080-228200, tst. 145	04132-66346
Seedorf (BRD)	R. P. (Rob) Geene	09-4942814011, tst. 348	09-4942812470
Den Helder	J. J. (Jaap) Geuze	02230-52089	033-753628
Steenwijk	W. H. (Wim) Heij	05210-15422, tst. 2643	05210-13657
Breda	C. H. (Kees) v. d. Hilst	076-273341	013-676578
Arnhem	C. C. (Tineke) Hundling	085-457311, tst. 2123	020-717992
Oirschot	S. P. J. (Stef) Kessels	040-352913	04760-74188
Hesepe (BRD)	F. G. (Frits) v. d. Kolk	09-4954613071, tst. 334	09-4925651292
Oirschot	B. J. T. (Ben) v. d. Linden	040-352913	04920-28423
Den Helder	L. A. (Anuscka) de Man	02230-52089	072-338627
Amersfoort	B. M. (Beernoud) Moojen	033-638622, tst. 4221	035-234907
Blomberg (BRD)	J. G. J. (Jan) Nauts	09-4952357600, tst. 259	09-4952356621
Assen	W. (Wim) Reinders	05920-58499	05920-53015
Amsterdam	H. (Hans) Schonk	020-5865506	075-178421
Plv. hoofd raadsman	K. S. (Kees) Roza	03404-14436	020-323785
Stafradsman	F. (Frank) Spoelstra	03404-14436	05709-2575
Coornherthuis			
(vormingswerker)	J. (Jacques) v. d. Blink	03404-14060	03404-20568
(vormingswerker)	J. (Jan) den Boer	03404-14060	—
(raadsman/direkteur)	A. H. T. (Ad) Hornis	03404-14060	030-937808
(raadsman)	P. W. M. (Peter) Samwel	03404-14060	03480-20799

Macht = onmacht?

Mannen en hun angst voor kontakt

Mannen! Ze zijn er in vele soorten en maten. Zo zijn er mannen die hun zelfwaarde voornamelijk ontleen aan hun beroep. Zij zijn eerder militair, dokter of chauffeur dan vriend, partner of vader. Weer andere mannen zien zich eerder als homo- of biseksueel. Hun seksuele identiteit is voor hen minstens zo belangrijk als hun maatschappelijke functie(s).

Is voor de ene groep mannen, militairen bijvoorbeeld, duidelijk wat mannelijkheid is of zou moeten zijn, weer anderen, uit de mannenbeweging bijvoorbeeld, relativeren of kritiseren dergelijke opvattingen. Beide groepen weten echter maar al te goed wat man-zijn betekent.

De wijze waarop in een samenleving echter wordt gedacht over typisch 'man-nelijk' of 'vrouwelijk' is niet altijd en overal hetzelfde. Bij sommige volkeren worden jongens pas echt man als zij in hun puberteit seksuele ervaringen hebben gehad met volwassen mannen. In de Nederlandse samenleving geldt eerder het tegenovergestelde: een echte man doet niet aan homoseks. De echte moderne westerse man laat zijn emoties (nog) niet blijken in het bijzijn van onbekenden. Janken doe je bij je vrouw of eenzaam op het toilet of tijdens de avondwandeling met de hond. Tijdens de romantiek, ruim honderd jaar geleden, werd van een echte man eerder het tegenovergestelde verwacht. Er zijn zo nog vele voorbeelden te geven.

Mannen moeten veranderen

Ondanks deze en andere individuele, historische en kulturele verschillen hebben ze ook veel gemeen. Niet in de laatste plaats is dat hun maatschappelijke macht. Invloedrijke posities worden overal door mannen bezet. Sommige mannenbolwerken kavelen dan wel af, een volledig gelijkwaardige positie hebben vrouwen (jammer genoeg) nog niet.

De moderne man zal, vooral onder druk van de toenemende invloed van vrouwen, moeten veranderen. Of hij het wil of niet. Mannenmacht is niet meer vanzelfsprekend. Een (te) kleine groep mannen is zich hiervan bewust; zij zijn bijvoorbeeld betrokken bij 'de' mannenbeweging.

Het tweemaandelijks tijdschrift **MAN-NEN** probeert zo'n 'nieuwe kijk op hun doen en laten' te ontwikkelen. In deze krant zal, zo stelt de redactie, 'niet opzij worden gegaan voor gevoelige en controversiële onderwerpen. (Het) zal zijn mond open doen waar mannen normaal zwijgen en onderwerpen aansnijden waar mannen gewoonlijk niet zo gemakkelijk over praten'. Met één van de redacteuren van het blad, Hans Knegtering, heb ik een vraaggesprek gehouden.

Hans Knegtering

Hans (27 jaar) bewoont een modern en smaakvol ingerichte etage in een van de vele 'volkswijken' van Amsterdam. Hij studeert medicijnen en schrijft daarover in het tijdschrift **MANNEN**. In het maart/aprilnummer schreef hij over arrogantie van zijn studiegenoten tegenover een patiënte. Hij verwachtte meer solidariteit van zijn studiegenoten. 'We zitten immers in hetzelfde schuitje. Samen in een vijandige wereld. Ik mis kameraadschap.'

Zijn betrokkenheid bij emancipatie van mannen en vrouwen, mannenbeweging of mannen- en vrouwenrollen kon hij slechts met mondjesmaat bespreken met zijn vrienden en studiegenoten. 'Het is iets van mezelf. Een aantal dingen kon ik wel met mijn vrienden bespreken. Dingen die zij ook begrepen. Maar praten over mannenemancipatie vond ik best eng. Zo'n drie jaar geleden heb ik daar met twee vrienden ook een stevige ruzie over gehad. Toen dacht ik ook, die keutel kan ik beter maar weer intrekken.'

Hans Knegtering

Vader militair

Het gezin waarvan hij zoveel jaren deel uit maakte bestond uit zes personen; vader, moeder, een oudere broer en zus, Hans en een jongere zus. 'Een heel klassiek gezin.' Vader was 'broodmilitair'. Bij zijn terugkomst in Nederland na de politionele akties in Indonesië (eind jaren '40) kon hij moeilijk een baan vinden. Het leger bood hem een baan. 'Mijn vader heeft altijd nogal tweeslachtig naar het leger gekeken. Het is juist die tweeslachtigheid van hem die mij een wat kritische blik heeft meegegeven.'

Mijn vader zette zich volledig in voor het gezin. Dat had zijn weerslag op de kinderen, in ieder geval op mij. Die manier van omgaan met je verantwoordelijkheden dat heb ik wel van hem overgenomen. Mijn moeder had een meer verzorgende rol. Niet alleen de vader had de taak zorg te dragen voor het gezin: de gezinsleden waren ook verantwoordelijk voor elkaar, er voor zorgen dat iedereen goed aan zijn trekken komt dat was heel belangrijk. Met dat idee dat we een harmonieus gezin moesten zijn heb ik altijd geprobeerd zo min mogelijk problemen te veroorzaken. Daarin ben ik, wat mijn vader betreft, goed geslaagd.'

Hans bezocht uitsluitend christelijke scholen. 'Mijn vader was ook wel gelovig, maar geen belijdend christen. De moraal die er tot mijn achttiende op die scholen hoorde heb ik ook op me genomen. Het was ook een moraal die hoogtij vierde in het gezin. Er bestonden hoge idealen hoe je moest zijn.'

Vader vond het belangrijk dat zijn kinderen het beter zouden krijgen dan hijzelf, de studie stond dan ook centraal in het gezin. 'Hij wilde het beste voor zijn kinderen. Ik heb vaak het gevoel gehad dat de aandacht van mijn ouders voornamelijk bij mijn oudere broer was, ik ben er eigenlijk een beetje tussendoor gezeild. Uiteindelijk zijn we allemaal goed terecht gekomen. Mijn broer is ook geneeskunde gaan studeren, mijn oudste zus is de lerarenopleiding gaan volgen en mijn jongste zus is ergotherapie gaan studeren.'

Vriendin

In 1979 gaat Hans geneeskunde studeren in Amsterdam, het beschermende gezin in Harderwijk was nu ver weg. Die eerste vijf jaren in Amsterdam waren moeilijk, maar ook belangrijk voor zijn persoonlijke ontwikkeling. 'In de begintijd noemde ik mij nog gelovig. Dat heb ik als eerste opzij gezet, ik geloof er niet meer in. Ik moet het zelf rooien, dat ging ik maar al te goed beseffen. Het viel me toen voor het eerst op dat door dat letten op elkaar je eigenlijk weinig hebt geleerd voor jezelf te zorgen.'

Behalve het opzij schuiven van het geloof ging Hans zich ook interesseren voor man/vrouw verschillen. 'Wat is nu het verschil? Ik snapte het eigenlijk

niet. Er was op de faculteit wel een aparte vrouwengroep, mannen konden daaraan niet deelnemen. Ik dacht toen: dat zouden de mannen eigenlijk ook moeten doen. Tegelijk had ik het gevoel dat zo iets van geen kant zou gaan werken. Daar is toch geen interesse voor.'

Het zal nog enige jaren duren voordat Hans een vormingsweekend voor mannen gaat bezoeken. In deze eerste vijf jaren leert hij ook zijn eerste 'echte vriendinnetje' kennen. Een echte omwenteling kwam in mijn leven toen ik aan mijn eerste echte relatie begon, drie jaar geleden. Ik heb een tijd met de angst rond gelopen dat ik misschien wel homo was. Bij vrouwen had ik nog weinig seksuele beleving gehad, ik had überhaupt nog weinig ervaring met seks. Ik wist niet waar dat naar toe ging. Als ik bij vrouwen zo weinig voelde, komt dat dan misschien omdat ik bij mannen alles verdring? Ik vond het vreselijk om hierover na te denken. Bij mijn vriendinnen merkte ik dat ik toch wel een heteroman ben, het was een belangrijke bevestiging. Ik merkte wel dat mijn aandacht naar vrouwen ging.'

Angst voor contact

Hans noch zijn vriendin wensten een relatie volgens het geijkte patroon. 'Maar hoe je op een andere manier in zo'n relatie kon staan dat wist ik niet. Zij kwam, als geëmancipeerde vrouw, vaak met dingen die ik gewoon niet begreep! In wezen was ik bang voor haar. Ze kwam dichtbij, ze wilde contact met me en ik wist niet wat ik daarmee moest. Ik vond dat eng. Dat maakte ook dat ik soms agressief op haar reageerde. Ik haar verbaal van me af sloeg. En daar liep het eigenlijk ook spaak. Ze probeerde contact met me te maken, maar ik was daar bang voor. Ik sloeg op de vlucht. Die verwarring heeft nog minstens een half jaar na de relatie stand gehouden. Ik besefte dat ik bij mezelf moest nagaan waaróm ik iets deed. Langzaam aan besefte ik dat een belangrijke drijfveer in dit alles mijn man-zijn was. Dat ik vanuit mijn man-zijn met bepaalde ideeën rondloopte over hoe ik moet functioneren en dat die mij op een ambitieus spoor zetten. Dat ik medicijnen ben gaan studeren. Dat is een beroep dat mannen aanspreekt, omdat je er een deel van je reddersfantasieën in kwijt kunt.'

Mannenweekend

Hans las veel literatuur geschreven door vrouwen die betrokken waren bij de vrouwenbeweging. Daarin kon hij echter geen afdoende antwoorden krijgen op vragen die hij zichzelf stelde m.b.t. zijn man-zijn. 'Die know-how wat dat betekent man te zijn ligt eigenlijk ook bij mannen. Bij wijze van experiment ben ik toen naar een mannenweekend gegaan. Ik moest in een andere groep zien terecht te komen. In een nieuwe omgeving ontstaan waarschijnlijk ook nieuwe mogelijkheden. Mijn ex-vriendin had me ook dui-

Wat is er mis tussen man en vrouw?

Schokkende cijfers in het nieuwste Hite-rapport

Wordt het niet eens tijd om te praten met elkaar? Ja. De hoogste tijd als je leest wat 4500 Amerikaanse vrouwen vertellen in het nieuwste boek van Shere Hite *„Women and love“* dat in mei in het Nederlands zal verschijnen.

De cijfers liegen er niet om: 98% van de vrouwen mist in haar relatie elke vorm van een goed gesprek. „Hij luistert niet“, zegt driekwart. „En dat is dan ook oorzaak nummer één van ruzies.“

Alles in aanmerking genomen, ziet maar 2% het helemaal zitten met hun partner; de rest zou haar relatie drastisch willen veranderen. Om eens te praten over de zaken die werkelijk belangrijk zijn in 't leven, stappen vrouwen naar elkaar toe: 87% van de getrouwde vrouwen die reageerden op de enquête van Shere Hite, zegt dat ze haar beste en belangrijkste emotionele band heeft met een vriendin.

Als ze hun man er eens aan zijn haren bijslepen voor een broodnodig gesprek, stelt hij zich nukkig en dwars op. Citaat van een vrouw: „Eerst ontmoet ik alleen maar weerstand. Hij broemt en mompelt iets onverstaaibaars. Opeens zegt hij dan: „Wilde je praten?“ „Daar was ik al mee bezig“, schreeuw ik.“ Moedeloosheid spreekt uit al die – in cijfers vastgelegde – persoonlijke verhalen. „Vrouwen worden voortdurend heen en weer getrokken tussen woe-de, die maakt dat ze eigenlijk het liefst op zouden stappen, en het verlangen om er met die man iets moois van te maken“, zegt de schrijfster. Zeven jaar lang werkte Hite aan dit boek. Dat het een bestseller wordt, staat nu al vast. Aan haar twee eerdere onderzoeken (naar vrouwelijke seksualiteit in 1976 en naar die van mannen in 1981) hield Hite twee-eenhalf miljoen dollar over. Ook dit

keer waren de critici er als de kippen bij om te vertellen dat het allemaal onzin was wat Hite vertelde: haar onderzoek zou subjectief zijn, niet representatief en nauwelijks onderbouwd. Inderdaad: van alle enquêteformulieren die de schrijfster verstuurde, werd maar 4½% teruggestuurd. Maar dat zijn nog altijd 4500 vrouwen. En is er werkelijk zoveel reden om aan te nemen dat zij er heel anders over denken dan al die andere vrouwen? Andere Amerikaanse onderzoeken, die wel alom gerespecteerd worden, tonen bijvoorbeeld aan dat 38% van de getrouwde vrouwen een andere echtgenoot zou kiezen als ze het over zouden mogen doen. 39% zegt dat ze zich haar mans huishoudster voelt en 27% voelt zich meer z'n moeder dan z'n minnares. Slechts ruim een kwart voelt zich werkelijk partner in de beste betekenis van het woord. Deze gegevens zijn afkomstig uit een onderzoek dat het tijdschrift *„Women's day“* vorig jaar hield onder maar liefst 60.000 vrouwen. Waar de critici van Shere Hite het meest over vallen, is haar bevinding dat maar liefst 70% van de vrouwen die ze ondervroeg een buitenechtelijke relatie heeft. En binnen die groep zegt 76% zich daar niet schuldig over te voelen. Het is niet de seksuele bevrediging die ze zoeken in het vreemdgaan; het gaat om het emotionele contact, zo zeggen de vrouwen in Hite's boek.

Emotioneel contact? Intimiteit? Met al die mannen waarvan de echtgenotes juist zeggen dat hij niet kan luisteren? Het lijkt een vergeefse speurtocht. Mannen en vrouwen moeten inderdaad maar eens praten.

Lieselot Milker

(Uit: Humanist, april 1988)

delijk gemaakt dat ik beter op mijn lijf moest letten. Voelen is heel belangrijk en dat doe je met je lijf!

Het mannenweekend werd bezocht door ongeveer tien mannen. 'Ik had wel een aantal voornemens gemaakt. Ik was nieuwsgierig, maar ik vond ook dat ik goed op mijn grenzen moest letten. Kijk vooral goed uit. Dat weekend leerde ik één man kennen waarmee het direct klikte. De andere mannen bevestigden toch wel een beetje dat beeld dat ik had van een mannenbeweging. Een softe beweging van huilen, zacht zijn en zielig doen. Daar had ik wel moeite mee. In die zin heeft dat weekend niet bijgedragen om door te gaan met de mannenbeweging. Belangrijk was echter dat ik herkende wat tussen mannen speelt. Wat ik leerde was mijn angst

voor mannen te overwinnen. Kijk maar wat het met je doet; dat er voor angst niet zoveel reden was.

Daarin, in die angst, zat zonder enige twijfel ook homo-angst. Die barrières heb ik toen genomen. Ze zijn er nog wel, maar als ik wil kan ik ze nu nemen. Dat weekend merkte ik dat mannen in strellingsnood zitten. Maar ik kreeg het er ook benauwd van. Ik wil ook wel aandacht en liefde, maar niet koste wat kost en niet van iedereen. Ik heb geleerd mannen aardig te vinden zonder direkt iets seksueels met ze te willen, zonder homo te zijn.'

Mannenbeweging

De mannenbeweging, nu zo'n tien jaar oud, heeft aanzienlijk minder mensen gemobiliseerd als de vrouwen- en ho-

Jackson for president?

Blik op de Amerikaanse voorverkiezingen

Net als vier jaar geleden worden de Amerikaanse presidentsverkiezingen weer een erg eenzijdige zaak. En daarmee wordt niet bedoeld, dat één van de kandidaten in november een zó grote meerderheid aan kiesmannen zal binnenhalen, dat het lijkt alsof de ander niet heeft meegedaan. (Ronald Reagan haalde toen 525 kiesmannen, Walter Mondale 13).

Nee, de eenzijdigheid zit hem hier in, dat de nu regerende partij, die in 1984, in de persoon van Ronald Reagan, ook regeerde, al heeft gekozen voor een presidentskandidaat. George Bush, twee perioden, sinds 1980 dus, vice-president onder Ronald Reagan, zal de kandidaat zijn van de Republikeinen.

Voor zover er al sprake zal zijn van spanning, en misschien zelfs sensatie, zal die te vinden zijn bij de tegenpartij, de Democraten.

Nadat Jimmy Carter in 1980 het presidentschap kwijtraakte aan Ronald Reagan, is uit de Democratische partij geen nieuwe voorman opgestaan die kans heeft gezien om het enthousiasme van veel kiezers op te wekken.

Walter Mondale behaalde in 1980 weliswaar slechts 13 kiesmannen, hij trok ook ruim zeventig miljoen kiezers.

Veel te weinig, Ronald Reagan kreeg vierenvijftig miljoen stemmen – zeven miljoen meer, een overtuigend verschil (een echt klein verschil deed zich voor in 1960, toen John F. Kennedy 34.227.096 stemmen kreeg, en Richard Nixon 34.108.546. Hoe vreemd het kiesmannensysteem werkt wordt duidelijk als men ziet hoe die, beslissende,

verhouding toen lag: Kennedy 303, Nixon 219). Hoe het ook zij, de Democratische partij is nog steeds op zoek naar een nieuwe voorman, iemand die zowel de directe aanhang van de partij weet te bekoren als die groep kiezers, die telkens hun keus opnieuw bepalen: dan weer eens Republikeins, dan weer eens Democratisch. Want net als overal zit in de Verenigde Staten de verkiezingswinst in het politieke midden.

Spanning bij Democraten

Nu de Republikeinen hun keus al hebben vastgesteld, moeten de Democraten dat nog doen. Tussen het schrijven van dit artikel (11 april) en de datum van verschijnen zullen er nog diverse voorverkiezingen plaatsvinden binnen de Democratische aanhang. Die voorverkiezingen dienen, grofweg gezegd, om vast te stellen met welke opdracht de afgevaardigden uit het land naar de Democratische conventie gaan, die in juli in Atlanta (de hoofdstad van de staat Georgia) zal worden gehouden. Tot op heden hebben de voorverkiezingen boeiende resultaten opgeleverd. Terwijl er nog een aantal zeer belangrijke moeten worden gehouden (onder meer in de staat New York), is de race om het kandidaatschap eigenlijk nog maar beperkt tot twee kandidaten: Michael Dukakis en Jesse Jackson, met Albert Gore als outsider.

Met de twee belangrijkste kandidaten

► mo/lesbische beweging. 'Mannen hebben op zich ook niet zo'n politieke strijd te voeren, omdat zij de machthebbers zijn of lijken. Er is geen groep onderdrukkers waartegen je kunt aantrappen, je bent het zelf!

Een deel van de mannenbeweging is nog steeds aan het navelstaren. Maar er is ook een andere groep, die stelt zich de vraag "Wat is er mis?" Oké, er is machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen maar daarmee zijn mannen nog geen klootzakken.

Het is helemaal niet zo dat mannen het zo goed voor elkaar hebben en dat vrouwen in een rotpositie zitten. Mannen hebben dan wel veel macht, maar ook een berg van verantwoordelijkheid. Het zijn mannen die verantwoordelijk zijn voor de kernbewapening, dat is nogal wat! Als ik rondkijk in het ziekenhuis... Ik vind het nogal een verantwoordelijkheid om met een paar haken iemands buik open te houden, om te beslissen welke medische ingrepen wel of niet plaats vinden. Het zijn vrijwel altijd mannen die dat soort beslissingen nemen. Dergelijke beslissingen komen neer op de helft van de wereldbevolking. Dat is gewoon een overbelasting. Mannen zijn eigenlijk aan die posities gebonden. Ze hebben ook geen keus. Die macht die ze hebben betekent tegelijk ook onmacht.'

Klaas Soesbeek

Dominee Jesse Jackson tijdens een interview met de Amerikaanse pers (zomer '84)

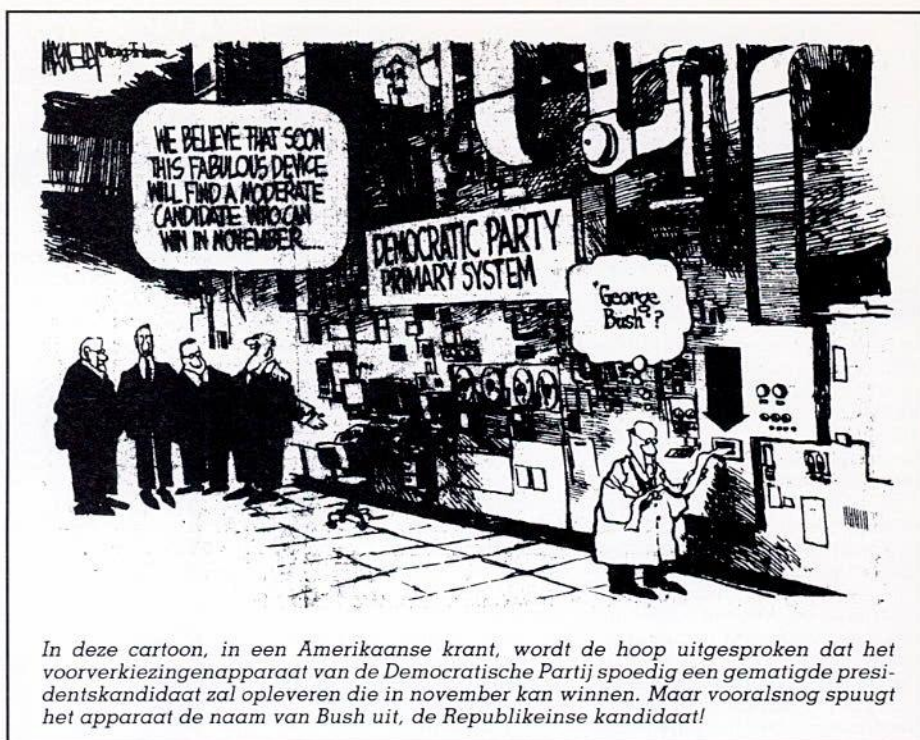
voor het Democratische kandidaat-schap (want zo moeten we het noemen), Dukakis en Jackson, is iets bijzonders aan de hand. Ze zijn niet van de gebruikelijke blanke protestantse Engels-Europese afkomst die in de Amerikaanse politiek zo op prijs werd gesteld. Toen aan het eind van de jaren zestig de kandidatuur van John Kennedy zich voordeed, werd vaak gezegd dat hij geen schijn van kans zou maken, omdat hij katholiek was, Kennedy wist die handicap te overwinnen, zij het nipt. Dukakis is van Griekse afkomst, en Grieks-orthodox van religie. Jackson is weliswaar protestant (en zelfs dominee), maar hij is zwart. En het begin van Jackson's politieke loopbaan ligt ruim twintig jaar terug, toen het in de Verenigde Staten nog niet algemeen gebruikelijk was, dat zwarten en blanken naast elkaar in de bus zaten, of in dezelfde schoolklas. Laat staan dat het toen, halverwege de jaren zestig, denkbaar was dat er nu, in 1988, een zwarte Amerikaan zou zijn die een serieuze gooi zou doen naar de kandidatuur van het presidentschap.

Zo goed als iedereen is er in de Verenigde Staten wel van overtuigd dat zwarten dezelfde kansen moeten hebben als blanken, maar nu een zwarte een serieuze gooi doet naar de hoogste politieke post, kijkt men daar toch wel wat van op.

Aan de andere kant, sinds dominee Martin Luther King de strijd voerde voor gelijke burgerrechten voor de Amerikaanse zwarten, is er heel wat ten goede veranderd. Weliswaar lopen de zwarten nog steeds achter als je kijkt naar hun inkomen, hun opleiding en hun macht, maar ze maken gelukkig vorderingen. Een paar cijfers, die de toestand in 1970 vergelijken met die in 1988. Toen, in 1970, waren er 48 zwarte burgemeesters, nu 303. En toen telde de volksvertegenwoordiging, het Congres, 10 zwarte leden, en nu 23. En in de volksvertegenwoordiging van de individuele staten zaten in 1970 168 zwarten, en nu 410. De zwarten zijn een eind gekomen – maar ze zijn er nog lang niet: één achtste van de Amerikaanse bevolking is zwart, wat bij voorbeeld betekent dat in het Congres toch zeker ruim zestig zwarten zouden moeten zitten.

Zwarte dominee kandidaat...

En nu is er Jesse Jackson. Tijdens de verkiezingscampagne in 1984 deed hij ook al mee, maar toen kwam hij niet ver – behalve dat hij kans zag om erg veel zwarten zo ver te krijgen dat ze zich eindelijk eens lieten inschrijven als kiezer (wat je in de VS moet doen voordat je mag stemmen). Maar zijn regenboogcoalitie van zwarten, mensen van Latijns-Amerikaanse afkomst, joden, handarbeiders en hoofdarbeiders kwam niet echt van de grond, ook al omdat hij met name tegenover de joodse kiezer, zeer onhandig manoeuvreerde, op het verwerpelijke af, door zich een paar maal laatdunkend over hen uit te laten.

In deze cartoon, in een Amerikaanse krant, wordt de hoop uitgesproken dat het voorverkiezingenapparaat van de Democratische Partij spoedig een gematigde presidentskandidaat zal opleveren die in november kan winnen. Maar vooralsnog spuugt het apparaat de naam van Bush uit, de Republikeinse kandidaat!

Dit jaar echter blijken veel meer mensen Jackson te steunen, niet alleen zwarten, maar ook blanken. En van de blanken niet alleen het soort mensen dat in de jaren zestig met de zwarten voor hun burgerrechten streed, maar ook politiek minder actieve mensen, zoals fabrieksarbeiders in de staat Michigan.

Geen wonder natuurlijk, want als de huidige president, Ronald Reagan, iets heeft bereikt, is het wel dat de armste Amerikanen, maar ook de mensen met een redelijk maar niet te hoog inkomen, het minder hebben gekregen. Op alle sociale voorzieningen is bezuinigd, openbaar onderwijs is een sluitpost geworden, de koopkracht is gedaald en de economie piept en kraakt aan alle kanten. Slechts aan defensie is zeer ruim aandacht besteed. En steeds meer Amerikanen gaan inzien, dat Reagan de samenleving zo heeft verhard, dat voor armen, zieken en ouderen nauwelijks meer iets wordt gedaan. Nu is dat altijd al iets waarin de Republikeinen zich onderscheidden van de Democraten, maar de laatste acht jaar is het wel erg hard gegaan.

Jackson nu verwoordt dit uitstekend, en het blijkt dat hij wordt verstaan, niet alleen door zwarten, maar ook door blanken. Tot op dit moment heeft hij dan ook al één zesde van het totaal aantal afgevaardigden naar de Democratische conventie achter zich weten te krijgen, niet zo veel minder als koploper Dukakis.

... met grote invloed

Dit betekent in elk geval, dat Jackson op die conventie een stevige vinger in de pap zal krijgen bij de vaststelling van het verkiezingsprogramma. In vier jaar tijd is hij uitgegroeid van een interessant verschijnsel tot een belangrijke

machtsfactor. En zo hij niet de presidentskandidaat wordt, maakt hij zeker kans op het vice-presidentschap, en als hij zelfs dat niet kan halen, zal hij, met zijn enorme achterban, toch invloed kunnen uitoefenen op wie dat dan wel wordt. Jackson is, om een vergelijking te maken, op dit moment aanzienlijk sterker dan in 1976 Andrew Young, toen de zwarte rechterhand van Jimmy Carter, die later ambassadeur werd bij de Verenigde Naties (een ministerspost, in de VS) en momenteel burgemeester is van Atlanta.

De Democratische partij zit intussen met de kans, dat noch Jackson, noch Dukakis voldoende afgevaardigden achter zich zal krijgen om op de Democratische conventie de gang van zaken te bepalen. Dan bestaat de mogelijkheid, dat de Conventie besluit om alsnog een derde aan te wijzen als kandidaat. De meest voor de hand liggende persoon is dan Mario Cuomo, die momenteel gouverneur is van de staat New York en in wie velen eigenlijk al jarenlang een goede kandidaat zien voor het presidentschap. Cuomo heeft zich echter steeds afzijdig gehouden van de campagne, maar het staat wel vast, dat hij best bereid zou zijn om, wanneer de Democratische Conventie hem dat vraagt, als redder in de nood op te treden.

De gang van zaken op weg naar de Democratische kandidatuur voor het presidentschap is, dat is duidelijk, nog volledig open, over de uitslag kan alleen nog maar gegist worden. Vast staat wel dat het er tussen nu en de dagen van de conventie, in juli in het warme Atlanta, niet saai zal toegaan.

Jan Stooft

Kenia

In de reeks vrouwen-wereld-literatuur is bij uitgeverij De Geus de verhalenbundel *'De Jakarandabloesem'* van Toril Brekke verschenen.

In verband met de vrouwenconferentie van de VN in Nairobi in 1985 is Toril Brekke gevraagd af te reizen naar Kenia om te kunnen schrijven over de aspecten van het leven van vrouwen daar. Drie weken is zij door het land getrokken en deze verhalenbundel is een verslag van haar ervaringen.

De achterflap van het boek schept verwachtingen. Thema's als armoede, honger, polygamie en geboortegolven komen naar voren. Maar afgezien van het feit dat het wel aardige verhalen zijn om te lezen, overstijgen ze niet het niveau van een oppervlakkige Westerse kijk op het leven van vrouwen in Kenia. De ruime aandacht daarnaast voor het leven van de blanke in Kenia zorgt ervoor dat ik nogal teleurgesteld was na het lezen van het boek, zeker gezien de pretenties van de achterflap. Met minder hoog gespannen verwachtingen wat betreft de inhoud, kunnen de verhalen nog wel voor een aangenaam tijdverdrijf zorgen. *'De Jakarandabloesem'* van Toril Brekke werd uitgegeven bij De Geus, Breda, f 24,50. (KH)

Chili

In de jaren zeventig werd Nederland geconfronteerd met een stroom vluchtelingen uit de Latijns-Amerikaanse landen. Naast de vreemde taal en cultuur hier in Nederland, kampen deze vluchtelingen nog met een onverwerkt verleden en de wens zo snel mogelijk terug te keren. Het verblijf hier bleek langer dan verwacht en het gevoel van vervreemding en ontworteling werd steeds groter.

In *'Een onmogelijke herinnering'* staan de naar Nederland gevluchte Chileen Rafael en diens vriend Tono centraal. Rafael is nog volledig in beslag genomen door zijn verleden en is niet in staat zich aan zijn nieuwe situatie aan te passen. Dit in tegenstelling tot Tono, die zich volledig heeft ingesteld op het verblijf in Nederland en zich hier gelukkig voelt. Als in 1983 de dictatuur in Chili lijkt te vallen, treft Tono voorbereidingen om terug te keren. Rafael maakt voor zichzelf de balans op en stelt: *'Ik ben daar nu net zo vreemd als hier, met het voordeel, Lau, dat ik hier werkelijk vreemd ben.'*

In deze roman poogt Rafael zijn verleden te reconstrueren en stap voor stap wordt zijn geschiedenis, via gesprekken, ontdekt. De vertellende personages wisselen voortdurend en de lezer wordt hierbij continu heen en weer geslingerd tussen heden en verleden wat de roman boeiend en spannend maakt. *'Een onmogelijke herinnering'* van Leo Serrano verscheen bij Ambo/Novib in de Derde Spreker Serie en kost f 35,-. (KH)

Prostitutie

In *'Een haar per dag'* schetsen Jody Peters en Michiel Hegener een indringend beeld van de prostitutie in Nederland. Wanneer Jody Peters 12 jaar is, overlijdt haar vader, en werpt een buurman zich op als beschermmer van het gezin. De genegenheid en warmte die zij van haar vader moest ontberen krijgt ze van deze buurman; in ruil daarvoor eist hij seksueel contact op. Nadat ze met deze man

heeft gebroken, blijft Jody steeds op zoek naar echte liefde. Na een aantal jaren zwerven ontmoet ze Carlos die haar, nadat ze emotioneel afhankelijk van hem is geworden, dwingt zich te gaan prostitueren. Ondanks geweld en intimidatie van de kant van deze Carlos – waarbij Jody zelfs enkele weken in een ziekenhuis belandt – is ze niet in staat met hem te breken. Na dertig maanden weet ze echter toch aan deze misère te ontsnappen. Alle gebeurtenissen in dit uitstekende boek hebben in werkelijkheid ook plaatsgevonden.

'Een haar per dag. Dertig maanden in de prostitutie' door Jody Peters en Michiel Hegener werd uitgegeven bij Ambo te Baarn, f 25,-. (WH)

Afghanistan

Juist op het moment dat in Genève druk wordt onderhandeld over een vertrek van de Russen uit Afghanistan verschijnt *'De wind waait onze woorden weg'* van Doris Lessing (in vertaling) op de markt.

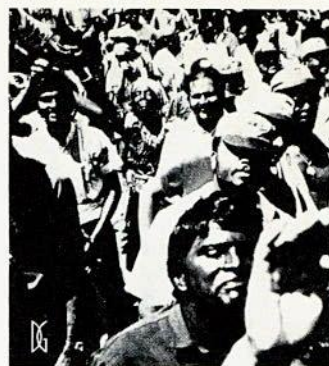

Lessing doet verslag van haar bezoek (september 1986) aan de Afghaanse vluchtelingenkampen in Peshawar in Pakistan. Naar schatting hebben zo'n 3 à 4 miljoen Afghanen het land verlaten en verblijven nu al jaren in de kilometerslange vluchtelingenkampen in Pakistan. Ze heeft er gesprekken gevoerd met diverse verzetsstrijders (moedjaheddin) die nu al zo'n tien jaar (na de coup van april '78) een heilige oorlog voeren (jihad) tegen het stroman-bewind van Kabul en de Russen. De Russen hebben tegen het verzet honderdduizend man troepen en hun meest moderne wapens ingezet. Desondanks weten de moedjaheddin stand te houden. Het lijkt er zelfs op dat nu ook de Russen gaan inzien te zijn begonnen aan een oorlog die ze nooit zullen winnen. Het boek is een bitter pamflet over een in de steek gelaten volk.

'De wind waait onze woorden weg. Berichten over het Afghaanse verzet' door Doris Lessing is een uitgave van Sara/Van Gennep, Amsterdam, 116 blz. f 27,50. (WH)

Suriname

De Surinaamse student Redgan van Sauers kwam in 1985 in het nieuws toen hij ontsnapte na zijn arrestatie door de militairen in Paramaribo en de Nederlandse ambassade aldaar binnenvluchtte. Vervolgens werd hij door de autoriteiten toch weer overgedragen aan de militaire politie. Na een rechtszaak, waarin hij werd vrijgesproken, weet Van Sauers, na vele omzwervingen in Nederland terecht te komen.

In *'Suriname, wat de revolutie betreft'* doet hij verslag van zijn wederwaardigheden. Zijn boek valt in twee delen uiteen. Het eerste deel gaat over de Surinaamse jongeman Roy, die aanvankelijk heel gelukkig is met de coup van de militairen in 1980, maar gaandeweg door hun optreden steeds meer ontgoocheld raakt (op grond van dit manuscript werd Van Sauers gearresteerd). Het tweede gedeelte bevat Van Sauers eigen verhaal: zijn arrestatie, zijn verblijf in het beruchte Fort Zeelandia en zijn ontsnapping. Op aangrijpende wijze beschrijft de auteur de twee schijnexecuties die op hem werden toegepast.

Wie een indruk wil krijgen hoe de mannen van Bouterse tegen weerloze gevangenen optraden doet er goed aan kennis te nemen van dit boek.

'Suriname, wat de revolutie betreft' door Redgan van Sauers verscheen bij De Geus, Breda, f 25,-. (WH)

Vrouwelijke taal

'...vrouw-natuur lijkt een afgeklonden thema – door mannen afgeklonden en misbruikt, de natuur zelf lijkt een afgeklonden thema; ze is door het patriarchaat kapot gemaakt, onze relatie ermee is gebroken, wij moeten er opnieuw naar zoeken...' schreef Verena Stefan (geb. Bern, 1947, van beroep fysiotherapeute) in de inleiding van haar eerste roman *'Häutungen'*. In dit boek 'over gevoelens, ervaringen, erotiek tussen vrouwen', dat een internationale bestseller werd (München 1975, Ned. vert. *'Ontwenning'* 1977), maakte Stefan ook een begin met een nieuw taalgebruik, 'een vrouwelijke taal, een vrouwelijke literatuur'. Op een dichtbundel in 1980 na, duurde het twaalf jaren voor er weer een publikatie van haar verscheen: *'Wortgetreu ich träume'* (Zürich 1987). Dit voorjaar kwam bij In de Knipscheer de Nederlandse vertaling (door Lieke Frese) uit onder de titel *'Woord voor woord gedroomd: verhalen en overlevering'*. In dit opnieuw prachtige proza wordt dat poëtische zoeken naar het herstel van de relatie vrouw-natuur voortgezet.

In *'Ontwenning'* verwoordde Stefan nog vooral haar vrijmaking van de heersende mannenwereld met zijn gevoelsarme

taal en erotiek. Nu schetst zij in acht verhalen een beeld van de weg naar een wereld die zij en andere vrouwen voor zichzelf opbouwen, van de oude mythen tot een beleving van de hedendaagse werkelijkheid. Dat laatste geschiedt in haar geval in een eigenhandig opgeknapt bouwval in een plattelandsgehucht ver buiten de gevestigde orde. Het gaat om leven in liefde, met natuur en literatuur; of in Stefan's woorden: *Tussen de bomen rondlopen als tussen de letters. Tussen lagen uitgespreide bla-*

deren inslapen op de grond. De bomen evenzeer beminnen als de letters.'

'Woord voor woord gedroomd' van Verena Stefan, In de Knipscheer, Haarlem 1988, 106 blz. f 19,50. (FS)

Toekomstmodellen

Onlangs bracht uitgeverij Bres een tweede boekje uit – na 'Tao, Teilhard en Westers Denken' (zie Ego van december 1986) – van Allerd Stikker **'De prijs van een wonder'**. Naar nieuwe modellen voor onze toekomst'.

Vrijwel gelijktijdig kwam de IKON-tv begin maart met drie documentaires onder die titel, waarvan twee over de praktijkgevallen uit het boek: het oosterse Wirtschaftswunder Taiwan en een landbouwkundig alternatief in Zweden.

Stikker kwam in 1979 in contact met Taiwan i.v.m. de levering van onderzeeboten door RSV. Dat beide – Taiwan en RSV – hem niet in de koude kleren zijn gaan zitten, blijkt uit zijn opmerking dat hij 'in zijn persoonlijke en zakelijke leven vrij ingrijpende ervaringen heeft gehad waarbij een te lang vasthouden aan bepaalde werkelijkheidsbeelden, zonder voldoende in te gaan op de 'ruis' in het systeem, een hoge prijs heeft gevraagd'. Dat geldt evenzeer voor ondernemingen en samenlevingen; onze technologische, industriële en wetenschappelijke wonderen kennen hoge prijzen: levensgevaarlijke atoomenergie en grootschalige milieuvervuiling bedreigen het voortbestaan van de mensheid.

Wat we dringend nodig hebben is modelverruiming, omdat 'er

op een aantal essentiële terreinen grote onbalansen zijn ontstaan'. Op een drietal van die onbalans-situaties gaat Stikker uitvoerig in, te weten het landbouwonder (met zijn spanningen tussen voedselproductie en -behoefte), het schuldenwonder (vooral 3e wereld en de VS.) en het economisch wonder (met zijn milieuvervuiling). Helaas gaat hij totaal niet in op het – door hem wel als eerste genoemd, en m.i. belangrijkste – 'wonder' van de wapenwedloop!

Na een hoofdstuk over (het nut van verschillende) toekomstscenario's komen dan de bovengenoemde praktijkgevallen (Taiwan en Zweden) aan de orde.

Stikker geeft daarmee in dit gemakkelijk leesbare boekje aanzetten voor die noodzakelijk geachte 'vernieuwing en verruiming van werkelijkheidsmodellen'. En als optimistische anti-doemdenker eindigt hij met de hoop: de wonderen zijn de wereld nog niet uit!

'De prijs van een wonder' door Allerd Stikker verscheen bij Bres, Amsterdam 1988, 132 blz. f 26,50. (FS)

Extreem-rechts

Het Front-National, de partij van Jean-Marie Le Pen, speelt een steeds belangrijkere rol in de Franse politiek. Om inzicht te krijgen wie de aanhangers van deze extreem-rechtse partij vormen en vooral wat ze beweegt om hun heil te zoeken bij Le Pen, besloot de Franse journaliste Anne Tristan, de partij en haar leden van binnen te bekijken.

In januari 1987, na zes weken zorgvuldige voorbereiding, geeft Anne Tristan zich, als de werkloze typiste Anne G., op als lid van de afdeling Marseille van het Front National. Zes maanden houdt ze de infiltratie bij de partij van Le Pen vol, waarvan ze in 'Aan het Front' verslag doet.

Het boek is vlot geschreven en de lezer krijgt een goed inzicht in de opmars van het neofascisme in Frankrijk. Wat misschien nog het meest verontrust is het feit dat het Front in zijn opmars zo

weinig tegenstand ondervindt. Tot slot één van de schokkendste uitingen van een Le Pen-aanhanger: *'Wanneer het Front 15% van de stemmen heeft, is het al minder gevaarlijk een Arabier te doden...'* (het Front haalde ruim 14% van de stemmen op 24 april jl.)

'Aan het Front' door Anne Tristan werd uitgegeven door Van Genep, Amsterdam, f 24,50. (WH)

Herinnering aan liefde

'Daar zijn we dus in T. Beach, Lol V. Stein en ik. We eten. De gebeurtenissen hadden een ander verloop kunnen hebben, andere omwentelingen tot gevolg kunnen hebben, tussen andere mensen in plaats van ons, met andere namen, de tijdsduur had anders kunnen zijn, langer of korter, andere verhalen over het vergeten, over de loodrechte val in de vergetelheid, over het als in een bliksemflits toegang krijgen tot andere herinneringen, over andere lange nachten, over liefde die geen eind neemt, over God weet wat.'

Dit citaat is te vinden bijna aan het slot van 'De vervoering van

Lol V. Stein', een roman van Marguerite Duras uit 1964, die in maart jl. verscheen bij Van Genep (Ned. vert. van Annechien Vink). Het is alleszins typerend voor Duras: immers alles had ook anders kunnen zijn in dit boek, zoals in de meeste van haar boeken, toneelstukken en films. Nee, bijna alles, want konsekwent hetzelfde – maar telkens weer boeiend anders vorm gegeven – is steeds haar hoofdthema: de subtiële weergave van de liefdesgevoelens van een vrouw en haar minnaar. Of, dieper inzoomend, de herinnering aan die gevoelens, want bij Duras is in de beleving van de liefde de onvermijdelijke scheiding al ingebouwd.

Lola Valérie Stein wordt in een nacht in de balzaal van het casino van T. Beach verlaten door haar minnaar. Tien jaar later, getrouwd en moeder, ontmoet ze haar jeugdvriendin Tatiana Carl weer, die in die balnacht bij haar was. Tatiana's minnaar Jacques Hold roept bij Lol sterke herinneringen op aan de balnacht en met een onweerstaanbare drang (van Lol én Jacques) lijkt het drama zich te moeten herhalen.

Mysterieus, intens gevoelig, prachtig, deze roman van de schrijfster, die, volgens een Franse criticus, 'boven elke Prix Goncourt uitstijgt' (ze kreeg die prijs in 1984 voor haar bestseller 'De minnaar').

'De vervoering van Lol V. Stein' van Marguerite Duras verscheen bij Van Genep, Amsterdam 1988, 146 blz. f 24,50. (FS)

Spiritueel genezen

'Ik heb ontdekt dat velen die om spirituele genezing vragen geen idee hebben dat zij verantwoordelijk zijn voor hun eigen leven en voor datgene wat zij in hun eigen lichaam ervaren. (...) Elke pijn of ziekte die zij hebben is een boodschap van hun lichaam dat er iets in hun leven zal moeten veranderen...'

Zo begint het op een na laatste hoofdstuk (over ziekte voorkomen en zelfgenezing) van Alan Young's boek **'Spiritueel genezen: wonder of waan?'** dat verscheen bij Ankh-Hermes.

De belangstelling voor deze geneeswijze neemt snel toe, hetgeen m.i. sterk samenhangt met het (ook in medische kringen) nauwelijks meer ontkende feit dat bijna alle ziekten psychosomatisch zijn en/of een geestelijke oorzaak kennen. Maar de processen die onder deze noemer plaatsvinden zijn geenszins nieuw. De vroegste genezers waren de wonderdokters, sjamanen, priesters, medicijnmannen en -vrouwen, bijv. op de Polynesische eilanden, bij de Indianen ver voor de blanke bezetting, in Egypte (Imhotep), Griekenland (Asklepios) en de Oriënt al zo'n 3000 jaar geleden en niet in de laatste plaats Jezus, die waarschijnlijk de grootste spirituele genezer van alle tijden is geweest'.

Echter ook in deze tijd bestaat een enorme behoefte op dit gebied: de in 1976 overleden Engelse genezer Harry Edwards bijvoorbeeld ontving meer dan een half miljoen verzoeken om behandeling per jaar.

Wat aan de diverse vormen van spirituele genezing – van auralizing tot paranormale chirurgie – ten grondslag ligt, hoe levensenergie (weer) wordt opgewekt en hoe evenwicht (geestelijk, emotioneel, fysiek) kan worden hersteld, wordt door Young in dit boek behandeld, doorspekt met talloze praktijkvoorbeelden. Verder aan welke voorwaarden genezer en hulpzoekende moeten voldoen en hoe ieder zich die stroom van heilzame energie eigen kan maken. Maar daarvoor is acceptatie van het gestelde in bovenstaand citaat wel een eerste vereiste.

'Spiritueel genezen' door Alan Young is een uitgave van Ankh-Hermes, Deventer 1987, 248 blz. f 39,85. (FS)

Karen en Wim Heij
Frank Spoelstra

DE BOZE VIJAND SLOOP NADERBIJ,
MAAR JANNEMAN WAS OP ZIJN HOEDE,
HIJ PAKTE ZIJN PIJL EN BOOG
EN RIEP: GEEF JE OVER!

